

Kansainvälisyyskasvatus 2010

Ehdotus kansalliseksi kansainvälisyyskasvatuksen
toimenpideohjelmaksi

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:4

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Kansainvälisyyskasvatus 2010

**Ehdotus kansalliseksi kansainvälisyyskasvatuksen
toimenpideohjelmaksi**

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:4

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet
Kansainvälisten asiain sihteeristö / Internationella sekretariatet
Meritullinkatu / Sjötullsgatan 1
PL /PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>

Yliopistopaino, Universitetstryckeriet, 2006

ISBN 952-485-079-6 (nid./htf)

ISBN 952-485-080-X (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:4
Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2006:4

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
30.1.2006

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Kansainvälisyyskasvatus -työryhmä		Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
Puheenjohtaja: Ritva-Sipi MERILÄMPI Sihteeri: Jari KIVISTÖ		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispvm 20.6.2005	Dnro 35/040/2005
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) KANSAIN VÄLISYYSKASVATUS 2010 - ehdotus kansalliseksi kansainvälisyyskasvatukseen toimepideohjelmaksi (INTERNATIONELL FOSTRAN 2010 - förslag till nationellt åtgärdsprogram för internationell fostran)			
Julkaisun osat Kaksiosainen muistio + 2 liitettä			
Tiivistelmä			
<p>Työryhmän tehtäväksi annettiin laatia ehdotus kansalliseksi kansainvälisyyskasvatukseen toimepideohjelmaksi. Toimeksianto perustui Euroopan Neuvoston North-South Centre'n tekemään arvioon kansainvälisyyskasvatuksesta Suomessa ja arvioinnissa esitetyihin suosituksiin.</p> <p>Toimeksiaannon mukaisesti toimepideohjelma painottuu opetuksen ja oppimisen laasteisiin erityisesti VUOKO-vuositilastulistikseen, siitä johdettujen vuositulosten kehityspäämääriin, Suomen kehityspolittisen ohjelman ja Maastriktion kansainvälisyyskasvatussuositukseen mukaisesti. Toimepideohjelmassa tarkastellaan myös globaaleja kehityskysymyksiä ja niiden hyödyntämistä sekä koulutuksessa että kansalaisjärjestötoiminnassa.</p> <p>Kansainvälisyyskasvatuksella tässä yhteydessä tarkoitetaan muun muassa toimintaa, joka ohjaa yksilökohtaiseen globaaliin vastuuseen ja yhteisölliseen maailmanlaajuiseen vastuuseen; maailmankansalaiseen etiikkaan, joka puolestaan perustuu oikeudellisuuteen ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Kansainvälisyyskasvatus tukee kasvua kriittiseksi ja media-kriittiseksi kansalaiseksi, jolla on tietoja ja taitoja toimia menestyksellisesti globalisoituvassa maailmassa omalla yhteisöllään. Kansainvälisyyskasvatukseen osa-alueita ovat ihmisoikeuskasvatus, tasa-arvokasvatus, rauhankasvatus, mediakasvatus, kulttuurien välinen ymmärtäminen, kehitys- ja oikeudellisuus-kysymykset sekä kasvatus kestävässä kehityksessä.</p> <p>Raportti muodostuu kahdesta osasta: ensimmäisessä osassa määritellään strategiset tavoitteet ja niiden toteuttamiseksi tarvittavat toimepiteet; toisessa osassa esitetään erilaisia näkökulmia kansainvälisyyskasvatukseen koostettuihin sekä työryhmän jäsenen tuottamista teksteistä että ulkopuolisilta asiantuntijoilta pyydytyistä kannavoistoista, kansallisista ja kansainvälisistä dokumenteista ja aihealueen kirjallisuudesta.</p> <p>Kansainvälisyyskasvatukseen kehittämisen kansalliseksi tavoitteiksi ja niiden toteuttamiseksi työryhmä määrittelee seuraavat toimepiteet</p> <ul style="list-style-type: none"> - näkökulmavalinta: sisällytetään kansainvälisyyskasvatukseen näkökulma keskeisiin koulutus-, tutkimus- ja kulttuuripolittisiin sekä yhteiskuntapolittisiin linjauksiin - prioriteettina vahvaikasvatus, koulut ja oppilaitokset, opettajan koulutus: vahvistetaan kansainvälisyyskasvatukseen toteuttamista käytännössä vahvaikasvatuksessa, kouluissa, oppilaitoksissa sekä opettajan koulutuksessa - sekä kansalaisjärjestöt ja muut kansalaisyhteiskunnan toimijat: lisäävät tukea kansalaisjärjestöille ja muille kansalaisyhteiskunnan toimijoille heidän tehtävässään kansainvälisyyskasvattajina - tutkimus, yliopistot, korkeakoulut: tuetaan kansainvälisyyskasvatukseen tutkimusta ja korkeaa asteen koulutusta - verkostot ja kumppanuudet toimijoiden yhteistyö: vahvistetaan kumppanuutta julkisen hallinnon, yritysten, medioiden sekä kansalaisjärjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kesken - arviointi ja seuranta: seurataan systemaattisesti ja arvioidaan analyyttisesti kansainvälisyyskasvatukseen tuloksellisuutta Suomessa luomalla selvittelytapoja sen laadun ja vaikuttavuuden arvioinnille - voimavarat ja rahoitus: lisäävät kansainvälisyyskasvatukseen kehittämiseen, edistämiseen ja levittämiseen tarvittavia voimavaroja ja rahoitusta. 			
Avainsanat kansainvälisyyskasvatus			
Muut tiedot www.minedu.fi/julkaisut			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:4		ISSN 1458-8102	ISBN 952-485-079-6 (nid.) 952-485-080-X (PDF)
Kokonaissivumäärä 59	Kieli suomi	Ilminta	Luottavuus julkisen
Julkaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
30.1.2006

Författare (uppgifter om organet; organets namn, ordförande sekreterare) Arbetsgruppen för internationell fostran Ordförande: Ritva-Siiri Merilampi Sekreterare: Jari Kivistö		Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
		Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
		Datum för tillsättandet av organet 20.6.2005	Dnr 35/040/2005
Publikation (även den finska titeln) INTERNATIONAL FOSTRAN 2010 - förslag till nationellt åtgärdsprogram för internationell fostran (KANSAINVÄLISYYSKAS VATUUS 2010 - ehdotus kansalliseksi kansainvälisyyskasvatukseen toimenpiteohjelmaksi)			
Publikationens delar Promemorior + 2 bilagor			
Sammandrag Arbetsgruppen gavs i uppdrag att utforma ett förslag till nationellt åtgärdsprogram för internationell fostran (även kallad global kunskap, i Finland fostran till internationalism). Uppdraget baserade sig på en utvärdering som Europarådets North-South Centre gjorde av global fostran i Finland 2004 och på de förslag som lades fram i utvärderingen. Som uppdraget avger fokuserar åtgärdsprogrammet på utmaningar för undervisning och inläring, i synnerhet i enlighet med FN:s miljödeklaration, därav härledda utvecklingsmål, Finlands utvecklingspolitiska program och Maastricht-rekommendationerna om internationell fostran. I åtgärdsprogrammet granskas även globala utvecklingsfrågor och möjligheterna att utnyttja den globala utvecklingen i såväl utbildning som medborgarverksamhet. Med internationell fostran avses i detta sammanhang bl.a. verksamhet som leder vidare till ett individuellt globalt ansvar och ett kollektivt världsomspännande ansvar; till en världsmedborgareetik, som bygger på rättvisa och respekt för mänskliga rättigheter. Internationell fostran stöder målet att individer växer till medborgare som har ett kritiskt och mediekritiskt förhållningssätt och kunskaper och färdigheter att som en del av sin egen gemenskap fungera framgångsrikt i en allt mer globaliserad värld. Internationell fostran består av delområdena mänskliga rättigheter, jämlikhet, fredsfostran, mediefostran, interkulturell förståelse, utvecklings- och rättvisefrågor samt en hållbar utveckling. Rapporten är tudelad: i den första delen definieras de strategiska målen och vilka åtgärder som behövs för att de ska nås, i den andra presenteras olika synvinklar på internationell fostran i form av sammanställningar dels av texter som skrivits av arbetsgruppens medlemmar, dels av begärda ställningstaganden av utomstående sakkunniga, nationella och internationella dokument samt litteratur på ämnesområdet. Arbetsgruppen definierar de nationella målen i utvecklingen av internationell fostran och de åtgärder som behövs för dessa som <ul style="list-style-type: none"> - val av synvinkel: centrala utbildnings-, forsknings- och kulturpolitiska samt samhällspolitiska markeringar ska innebära en synvinkel som gäller internationell fostran - med prioritering av småbarnsfostran, skolor och läroanstalter, lärarutbildning: det praktiska genomförandet av internationell fostran i småbarnsfostran, skolor, läroanstalter och i lärarutbildningen stärks - samt medborgarorganisationer och andra aktörer i medborgarsamhället: medborgarorganisationer och andra aktörer i medborgarsamhället ges ökat stöd i deras uppgift att fostra till internationalism - forskning, universitet, högskolor: forskning och högre utbildning i internationell fostran stöds - nätverk och partnerskap aktörssamarbete: partnerskap mellan å ena sidan offentlig förvaltning, företag och medier och å andra sidan medborgarorganisationer och andra aktörer inom medborgarsamhället stärks - utvärdering och uppföljning: de finländska resultaten av internationell fostran kontrolleras systematiskt och bedöms analytiskt genom nysskapade sätt att utvärdera fostrans kvalitet och verkningar - resurser och finansiering: behövliga resurser och finansiering för att utveckla, främja och sprida internationell fostran utökas 			
Nyckelord internationell fostran			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2006:4		ISSN 1458-8102	ISBN 952-485-079-6 (häft) 952-485-080-X (PDF)
Sidoantal 59	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Description

Publisher
Ministry of Education

Date of publication
30.1.2006

Authors (If a committee: name, chair, secretary) Global education committee Chair: Ritva-Sini MERILÄMPÄ Secretary: Jari KIVISTÖ	Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
	Contracted by Ministry of Education	
	Committee appointed on 20.6.2005	Dno 35/040/2005

Name of publication
GLOBAL EDUCATION 2010, proposal for an action programme

Parts
Pro memoria

Abstract

The committee was set up to draft a proposal for an international education action programme, based on recommendations put forward by the North-South Centre of the Council of Europe in its review of global education in Finland.

The action programme focuses on the challenges for teaching and learning arising from the UN Millennium Development Goals, strategies and guidelines of Unesco, the Maastricht Global Education Declaration, the Finnish development policy programme and other relevant commitments. It also looks into global development issues in terms of education and civic activity.

In this context, global education means action which guides towards individual global responsibility and towards communal global responsibility: the ethics of a world citizen, which in turn are based on fairness and respect of human rights. Global education supports young people's growth into critically thinking and media-critical citizens who have the knowledge and skills for acting as part of their own community in a globalising world. Global education comprises human rights, equality, peace and media education; education for intercultural understanding; issues relating to development and fair practice; and education for sustainable development.

The report is composed of two parts: the first sets out the strategic objectives and the measures needed to realise them; the second part presents various considerations in the implementation of global education derived from the committee members' writings, statements requested from experts, national and international documents, and relevant literature.

According to the committee, the measures needed to implement the national objectives are

- **choice of viewpoint:** to include the global education viewpoint in salient education, science and cultural policy lines
- **early education, schools and other educational institutions and teacher education as priorities:** to strengthen the practical aspects of global education in early education, schools and other educational institutions and teacher education
- **civic organisations and other civil society stakeholders:** to increase support to civic organisations and other civil society players to help them in their role as providers of global education
- **research, universities, polytechnics:** to increase support to global education research and global education at the higher education level
- **networks and partnerships cooperation:** to increase partnerships between public administration, business, the media and civil society players
- **assessment and monitoring:** to undertake systematic monitoring and analytical assessment of the outcomes of global education in Finland; to devise methods for reviewing its quality and impact
- **resources and financing:** to increase financing and other resources for the development, promotion and dissemination of global education

Key words

Other information

Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2006:4		ISSN 1458-8102	ISBN 952-485-079-6 (pbk) 952-485-080-X (PDF)
Number of pages 59	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 20.06. 2005 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus kansalliseen kansainvälisyyskasvatukseen toimenpideohjelmaksi 31.12.2005 mennessä. Toimeksianto perustui Euroopan neuvoston North-South Centre:n tekemään arvioon kansainvälisyyskasvatuksesta Suomessa ja arvioinnissa esitettyihin suosituksiin.

Toimeksiantoon mukaisesti toimenpideohjelma painottuu opetuksen ja oppimisen haasteisiin erityisesti VKE:n vuosittain julistuksen, siitä johdettujen vuosittain kehitettävien kehityspäämäärien, Suomen kehityspolittisen ohjelman ja Maastrichtin kansainvälisyyskasvatussuosituksen pohjalta. Toimenpideohjelmassa tarkastellaan myös globaaleja kehityskysymyksiä ja niiden käsittelyä sekä koulutuksessa että kansalaisjärjestötoiminnassa.

Toimenpideohjelman päämääränä on

- mahdollistaa kaikille sellainen koulutus ja kasvatustilaisuus, joka auttaa tulemaan tietoisiksi niistä oikeuksista ja vastuista, joita jokaisella ihmiskunnan jäsenenä on
- luoda uusia innovatiivisia menetelytapoja yhteistoimintaan sekä paikallisyhteisöjen tasolla että kansallisella, pohjoismaisella, eurooppalaisella ja kansainvälisellä tasolla
- auttaa koulujen ja oppilaitosten oppilaita, opiskelijoita sekä opettajia ja muuta väestöä löytämään yksilöllisiä ja yhteisöllisiä kullekin sopivia ja heidän tärkeiksi kokemiaan tapoja, verkostoja ja kumppanuuksia toimia kansainvälisesti
- vahvistaa kansainvälisyyskasvatukseen asemaa ja painoarvoa tulevaisuuden linjauksista päätettäessä
- lisätä kansainvälistymisessä tarvittavaa sivistyspääomaa ja ammatillista osaamista
- luoda toimiva valtakunnallinen järjestelmä kansainvälisyyskasvatukseen tukemiseksi, tehostamiseksi ja koordinoimiseksi sekä kehittämään jo olemassa olevia rakenteita että luoden uusia menetelytapoja.

Raportti muodostuu kahdesta osasta: ensimmäisessä osassa määritellään strategiset tavoitteet ja niiden toteuttamiseksi tarvittavat toimenpiteet; toisessa osassa esitetään erilaisia näkökulmia kansainvälisyyskasvatukseen koostettuina sekä työryhmän jäsenien tuottamista teksteistä että ulkopuolisilta asiantuntijoilta pyydytyistä kannanotoista, kannallisista ja kansainvälisistä dokumenteista ja aihealueen kirjallisuudesta.

Työryhmän puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui opetusneuvos Ritva-Sini Merilammen opetusministeriöstä ja varapuheenjohtajaksi opetusneuvos Riitta Lampolan Opetushallituksesta sekä sihteeriksi koordinaattori Jari Kivistön Maailma haasteena -haasteesta. Työryhmän jäseniksi kutsuttiin opetusneuvos Tarja Riihimäki opetusministeriöstä, ylitarkastaja Maria Biskop ja myöhemmin hänen tilalleen erityisneuvonantaja Satu Heikkinen opetusministeriöstä, suunnittelija Mikko Cortés Téllez opetusministeriöstä, neuvonantaja Heikki Korkkala ja myöhemmin hänen tilalleen neuvonantaja Jussi Karakoski ulkoasiainministeriöstä, apulaisosastopäällikkö Christian Suodgren ulkoasiainministeriöstä, suunnittelujohtaja Petri Pohjonen Opetushallituksesta, doseatti Raua Räsänen Oulun yliopistosta, erityisasiantuntija Ritva Semi Opetusalan Ammatijärjestö OAJ:stä, pääsihteerit Rilli Lappalainen Kehys ry:stä, kotimaan toiminnan päällikkö Ilana Nurmi Ilan Suomi Säätiöstä sekä kouluttaja Ilana Juntunen Suomen VK-liitosta.

Työryhmä perusti työvaliokunnan, jonka tehtävänä oli valmistella kannanottoja työryhmän käsiteltäviksi. Työvaliokuntaan kuuluivat puheenjohtajan ja sihteerin lisäksi Christian Suodgren, Rilli Lappalainen sekä työryhmän kutsumana Opetushallituksen ylitarkastaja Liisa Jääskeläinen, jolle työryhmä haluaa esittää lämpimät kiitokset aktiivisesta ja korkeatasoisesta asiantuntijatyöstä.

Työryhmä on kokoontunut kaikkiaan 8 kertaa, työvaliokunta 7 kertaa. Asiantuntijavieraina työryhmä kuuli kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman johtajaa Seppo Niemelää oikeusministeriöstä sekä kehittämispäällikkö Leena Nousiasta opetusministeriöstä.

Työryhmän työtä on pohjustanut monet kansainvälisyyskasvatusta ohjaavat valtioneuvoston periaatepäätökset ja tehdyt linjaukset, kuten Suomen perustuslaki, VK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus, valtioneuvoston globalisaatioselvitys eduskunnalle toukokuussa 2005, Vaubasen hallituksen esittämä maahanmuuttopolitiittinen ohjelma, valtioneuvoston periaatepäätös suvaitsevaisuuden lisäämiseksi ja rasismien ehkäisemiseksi sekä hallituksen kestävä kehityksen että kehityspoliittinen ohjelma.

Työryhmän työtä on esitelty Kehys-seminaarissa 1.11.2005 sekä Kehityspoliittisessa toimikunnassa 15.11.2005. Lisäksi työryhmä osallistui aktiivisesti opettajakouluttajille suunnattuun seminaariin 21.10.2005 sekä sen yhteydessä pidettyyn Global Education Network GENE -asiantuntijatapamiseen.

Työryhmä järjesti 8.11.2005 asiantuntijoiden kuulemistilaisuuden, johon osallistui noin 40 kansainvälisyyskasvatusta edustavaa asiantuntijaa eri järjestöistä ja hallinnonaloilta ja jossa avauspuheen vuoron käytti Kehityspoliittisen toimikunnan puheenjohtaja Guvor Kroumaa.

Työryhmä pyrkii herättämään kansalaiskeskustelua myös netin kautta osoitteessa www.global.fi/land.fi esittämällä työn alkaessa kysymyksen "Mitä pitäisi tehdä, jotta vastuullisen kansalaisuuden kasvatusta - kansainvälisyyskasvatusta - Suomessa toteutuisi ja voisi hyötyä?". Työn edistymisestä raportoitua syksyn mittaan samoin kanavan kautta. Saatu palaute on pyritty ottamaan huomioon tavoitteiden ja toimenpiteiden laadinnassa.

Työryhmä kiittää kaikkia kuulemistilaisuuteen ja netti/sähköpostikeskusteluun osallistuneita sekä aktiivisia palautteenantajia kuten Nelli Piattovaan Tampereen yliopistosta. Kuulemistilaisuudessa Ulla Tarvaisen johdolla esiintyneet nuorten teatteriryhmä vauhdikkaalla esityksellään ilmerää palvelua ansaitsee erityiskiitoksen. Työryhmä kiittää myös Sirkku Kotilaista Jyväskylän yliopistosta, Suvi Tuomista Tampereen yliopistosta, Kati Sakkistä Oulun yliopistosta,

Rosa Puukkaista Ihmisoikeusliitosta, Iireli Liikkasta Kuusaliitosta, Kari Karakkoa ulkoasiainministeriöstä, Pirjo Ilhdeemaata Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta, ja Edströmiä Suomen ekumeenisesta neuvostosta ja Sinikka Metsätähteä kirkkohallituksesta sekä Iirelana Allawerdiä ja Iirikka Pietilää yhteydenotoista. Työryhmä kiittää myös opetusministeriön kansainvälisten asiain johtaja Kristian Slottea tuesta ja kannustuksesta. Lisäksi kiitämme Erja Saarista, joka on toimittanut osan 2 julkaisukelpoiseen muotoon.

Saatuansa työnsä päätökseen työryhmä jättää ehdotuksensa kansalliseksi kansainvälisyyskasvatukseen toimenpideohjelmaksi toivoen, että ehdotuksemme luo perustan kansainvälisyyskasvatukseen kehittämislle Suomessa lähi-vuosina. Työryhmä pitää myös tärkeänä, että kansainvälisyyskasvatukseen arvot ja teemat luontevasti sisällytetään niihin ohjelmiin, tapahtumiin ja materiaaleihin, joissa suomalaista opetuksen osaamista yleisellä tasolla kansainvälisesti esitellään.

Helsingissä 30. joulukuuta 2005

Ritva-Sini Merilampi

Riitta Lampola

Mikko Cortés Téllez

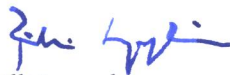
Satu Heikkinen

Hanna Juntunen

Jussi Karakoski

Rilli Lappalainen

Hanna Nurmi

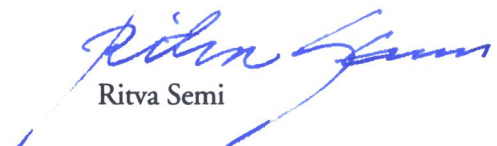

Petri Pohjonen

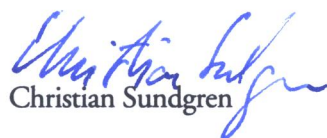
Tarja Riihimäki

Rauni Räsänen

Ritva Semi

Christian Sundgren

Jari Kivistö

Sisältö

Osa 1	
Strategiset tavoitteet vuoteen 2010 mennessä	13
Kansainvälisyyskasvatus	14
Kansainvälisyyskasvatuksen kehittämisen kansalliset tavoitteet	15
Tarvittavat toimenpiteet	17
(A) Näkökulmavalinta	17
(B) Varhaiskasvatus, koulut ja oppilaitokset, opettajankoulutus	18
(C) Kansalaisjärjestöt ja muut kansalaisyhteiskunnan toimijat	21
(D) Tutkimus, yliopistot, korkeakoulut	22
(E) Verkostot ja kumppanuudet - toimijoiden yhteistyö	23
(F) Arviointi ja seuranta	25
(G) Voimavarat ja rahoitus	26
Osa 2	
Näkökulmia kansainvälisyyskasvatukseen	29
Maailmanlaajuisen kehityksen maisema	29
Globalisaatio koskettaa kaikkia	29
YK:n vuosituhatjulistus	30
Monikulttuurinen ja monimuotoinen suomalainen yhteiskunta	31
Monikerroksinen kansalaisuus ja kansalaisyhteiskunta	31
Maailma muuttuu, Eskoseni	31
Uskonnot kohtaavat	32
Kansainvälisyyskasvatus elinikäisessä oppimisessä	33
Kansainvälisyyskasvatus formaalissa opetuksessa	33
Varhaiskasvatuksesta vapaaseen sivistystyöhön	34
Opettaja kansainvälisyyskasvattajana	39
Mediakasvatus ja mediakriittisyys	40
Kestävää kehitystä edistävä koulutus	42
Ihmisoikeuskasvatus	43
Kansalaisjärjestöt kansainvälisyyskasvattajina	44
Kansainvälisyyskasvatus valtionhallinnon yhteistyössä	46
Resurssit ja voimavarat	47
Kansainvälisyyskasvatuksen taustaa	49
Käsitteenmäärittelyä ja käsitteiden takana olevia arvoja	51
Arvopohja Unescolta	51
Moniulotteinen termi	52
LIITE 1 Linkkejä kansainvälisyyskasvatukseen ja vuosituhatvuoden kehitystavoitteisiin	55
LIITE 2 European Conference on Public Awareness Raising and Development Education for North-South Solidarity, Brussels 18 - 20 May 2005	57

Strategiset tavoitteet vuoteen 2010 mennessä

YK:n Vuositilajulistus, keskeiset YK:n ja muiden kansainvälisten organisaatioiden piirissä pidetyt kokoukset (Doha, Monterrey, Johannesburg, ja viimeisin Vuositilajulistuksen seuraukokous syyskuussa 2005 New Yorkissa), EU:n piirissä tapahtuva kehitys sekä globaalit muutokset kohti hallittavampaa kansainvälistä yhteistyötä luovat puitteet Suomen globaalille kehitykselle ja kansainväliselle yhteistyölle. Suomi on yhdessä muiden kansakuntien kanssa sitoutunut vuositilajulistuksen ohjaaviin arvoihin kuten

- vapaus, tasa-arvoisuus, solidaarisuus, suvaitsevuus, kunnioitus luonnon kohtaan ja yhteisvastuu
- rauha, turvallisuuden ja aseistautumisen keskeinen merkitys maailmanyhteisölle
- kehitys ja köyhyyden poistaminen
- yhteisen ympäristömme suojeleminen
- ihmisoikeudet, demokratia ja hyvä hallinto
- heikompia suojeleminen
- Afrikan erityistarpeiden kohtaminen
- monikeskisen järjestelmän vahvistaminen.

Kansainvälisyyskasvatuksella tässä raportissa tarkoitetaan toimintaa, joka

- ohjaa yksilökohtaiseen globaaliin vastuuseen ja yhteisölliseen maailmanlaajuiseen vastuuseen; maailmankansalaiseen etiikkaan, joka puolestaan perustuu oikeudenmukaisuuteen ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen
- tukee kasvua kriittiseksi ja mediakriittiseksi kansalaiseksi, jolla on tietoja ja taitoja toimia menestyksellisesti globalisoituvassa maailmassa osana omaa yhteisöään
- edistää kansallista ja kansainvälistä vuorovaikutusta ja toinen toisiltaan oppimista; kansainvälisyyskasvatus on prosessi, joka auttaa meitä ymmärtämään ja arvostamaan erilaisuutta ja erilaisia kulttuureja sekä tekemään kehitystä edistäviä valintoja
- auttaa kehittämään maapalloa luonnonresursseiltaan rajalliseen kokonaisuuteen, jossa voimavaroja on opittava sekä säästämään että jakamaan oikeudenmukaisesti, yhdenvertaisesti ja tasapuolisesti
- kasvattaa tietoja ja taitoja, joiden avulla voi ymmärtää globalisoituvaa taloutta ja vaikuttaa nopeasti muuttuvaan talouteen sekä sen sosiaalisiin ja kulttuurisiin seurauksiin
- edistää oma-aloitteisuutta, joka perustuu yksilöiden tahtoon toimia paremman maailman puolesta sekä toivoon sen toteutumisesta ja
- jonka osa-alueita ovat ihmisoikeuskasvatus, tasa-arvokasvatus, rauhankasvatus, mediakasvatus, kulttuurienvälinen ymmärtämys, kehitys- ja oikeudenmukaisuuskysymykset sekä kasvatus kestävään kehitykseen.

Kansainvälisyyskasvatuksen kehittämisen kansallinen tavoitteena on

- (A) sisällyttää kansainvälisyyskasvatukseen näkökulma keskeisiin koulutus-, tutkimus- ja kulttuuripolittisiin sekä yhteiskuntapolittisiin linjauksiin
- (B) vahvistaa kansainvälisyyskasvatuksen toteuttamista käytännössä kansainvälisyyskasvatuksessa, kouluissa, oppilaitoksissa sekä opettajakoulutuksessa
- (C) lisätä tukea kansalaisjärjestöille ja muille kansalaisyhteiskunnan toimijoille heidän tehtävässään kansainvälisyyskasvattajina
- (D) tukea kansainvälisyyskasvatukseen tutkimusta ja korkeaa asteen koulutusta
- (E) vahvistaa kumppanuutta julkisen hallinnon, yritysten, medioiden sekä kansalaisjärjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kesken
- (F) seurata systemaattisesti ja arvioida analyttisesti kansainvälisyyskasvatuksen tuloksellisuutta Suomessa huomalla menettelytapojen laadun ja vaikuttavuuden arvioinnille
- (G) lisätä kansainvälisyyskasvatuksen kehittämiseen, edistämiseen ja levittämiseen tarvittavia voimavaroja ja rahoitusta.

Tarvittavat toimenpiteet

(A) Näkökulmavalinta:

sisällytetään kansainvälisyyskasvatuksen näkökulma keskeisiin koulutus-, tutkimus- ja kulttuuripoliittisiin sekä yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin

EÜ:n kehityspoliittisessa linjauksessa marraskuulta 2005 todetaan, että EÜ kannustaa eri toimijoita osallistumaan maiden kehitysyhteistyöhön ja kehoittaa kaikkia yhteiskunnan eri osapuolia ottamaan siihen osaa. Euroopan kansalaisyhteiskunnan tärkeä rooli tunnustetaan ja unioni tulee kiinnittämään erityistä huomiota kansainvälisyyskasvatukseen ja kansalaisvalistukseen.

Suomen kehityspoliittisessa ohjelmassa maamme hallitus kutsuu kaikkia toimijoita mukaan kansalliseen kumppanuuteen kehityspoliittikan toimeenpanemiseksi sekä tukee omalla toiminnallaan heidän osallistumismahdollisuuksiaan. Koulutuksella ja erityisesti kansainvälisyyskasvatuksella on keskeinen merkitys vuosituhatjulistuksen toimeenpanossa.

WKO:n vuosituhatavoitteisiin pyrkiminen koulutussektorilla on etupäässä tarkoittanut Unescon koordinoiman Koulutus kaikille -ohjelman (EFA, Education for All) edistämistä niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Suomi on monella eri foorumilla sitoutunut EFA:an, mm. opetus- ja ulkoasiainministeriön sekä Opetushallituksen yhdessä laatimalla Suomen kansallisella EFA-toimintasuunnitelmalla. EFA -tavoitteet sisältyvät Suomen koulutuspolitiikan yleisiin linjauksiin. Kehityspoliittisen ohjelman mukaan EFA:n sisältyvien koulutusta koskevien vuosituhatavoitteiden toteuttaminen on Suomen kehityspoliittikan vahvuusalueita. Opetusalan kehitysyhteistyön linjauksemme (2005) pohjautuu kehityspoliittiseen ohjelmaan, WKO:n vuosituhatjulistukseen, Koulutus kaikille -ohjelmaan ja sen kansalliseen toimintasuunnitelmaan Suomessa.

Tulevaisuusvaliokunta

Kasvatukseen "kvartaalitalous" on 25 vuotta. Siksi kansainvälisyyskasvatusta on tarpeen nostaa yhdeksi käsiteltävä aiheeksi eduskunnan tulevaisuusvaliokunnassa.

Politiikkaohjelma

Suomen seuraava hallituksen ohjelmassa tulee yhteinen politiikkaohjelma olla teemakokonaisuuksina "Globalisaatio ja kansainvälinen vastuu".

KESU

Kansainvälisyyskasvatukseen näkökulma otetaan selkeästi mukaan seuraavaan, valtioneuvoston joka neljäs vuosi hyväksymään Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan (KESU).

Nuorisopolitiikka

Kansainvälisyyskasvatukseen strategia otetaan huomioon nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa, joka sisältyy uuteen nuorisolakiin.

Kestävä kehitys

Kansainvälisyyskasvatusta tulee ottaa huomioon Suomen kestävä kehitys toimikunnan koulutusjaostossa tekeillä olevassa (valmistuu maaliskuussa 2006) kestävä kehitys edistävissä kasvatukseen ja koulutukseen strategiassa; kyseessä olevat strategiat ovat toisiaan täydentäviä.

Koordinaatioryhmä

Ulkosivusto- ja opetusministeriö yhdessä perustavat kansallisen koordinaatioryhmän, joka seuraa kansainvälisyyskasvatusta, toimintaa ja toimintaedellytyksiä Suomessa. Työryhmään kutsutaan mukaan edustajat kaikista keskeisistä toimijaryhmistä. Työryhmän keskeisenä tehtävänä on kerätä arviointitietoa ja palautetta sekä kartoittaa sitä kehittämisen ja muutostoimaksi.

(B) Varhaiskasvatusta, koulutusta ja oppilaitokset, opettajankoulutus:
vahvistetaan kansainvälisyyskasvatusta toteuttamista käytännössä varhaiskasvatuksessa, kouluissa, oppilaitoksissa sekä opettajankoulutuksessa

Elinikäinen ja elämänlaajuinen oppiminen

Selkeytetään kansainvälisyyskasvatusta koskevaa yhteistyötä ulkoministeriön, opetusministeriön ja Opetushallituksen, sosiaali- ja terveysministeriön ja STAKESin, työministeriön sekä muiden hallinnonalojen välillä. Kansainvälisyyskasvatusta tulee muodostaa jatkumo päiväkodeista korkeakouluun; sitä tulee kehittää sekä elinikäisen oppimisen että elämänlaajuisen oppimisen periaatteiden mukaisesti.

Toteutussuunnitelmat ja vastuuhenkilö

Koulutuksen järjestäjiä, kouluja ja oppilaitoksia kannustetaan laatimaan kansainvälistymisen ja kansainvälisyyskasvatukseen strategisia toteutussuunnitelmia. Kansainvälisyyskasvatus on yksi osa koulun hyvinvointia edistämässä. Koulutusta ja oppilaitoksia sekä oppilaskuntia nimitetään kansainvälisyyskasvatukseen vastuuhenkilö, jonka tehtävänä on toimia yhteyshenkilönä sekä koordinoida kansainvälisyyskasvatukseen suunnittelua, toteutusta ja arviointia omassa koulussaan/oppilaitoksessaan. Yhteinen strategiatyö otetaan huomioon kansainvälistymiseen suunnattujen valtionapujen myöntöperusteissa.

Opetussuunnitelmat

Kansainvälisyyskasvatukseen näkökulma otetaan mukaan kansallisiin opetushallinnon ohjausasiakirjoihin ja päätöksiin. Kansainvälisyyskasvatus tulee sisällyttää kaikkien oppilaitosmuotojen ja koulutusasteiden sekä taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin niitä uudistettaessa. Kehitetään kansainvälisyyskasvatukseen opetussuunnitelmia, sisältöjä, menetelmiä ja materiaaleja siten, että kansainvälisyyskasvatus muodostuu suunnitelmalliseksi näkökulmaksi, joka läpäisee kaikkea opetusta.

Oppiaineet

Kuultien, koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmissa määritellään, miten kansainvälisyyskasvatus näkyy eri oppiaineissa ja mitkä oppiaineet ovat erityisen keskeisiä, kuitenkin unohtamatta, että opetussuunnitelman keskeiset arvot koskevat koko toimintakulttuuria.

Monikielisyys

Kielten opetuksen monipuolistaminen ja aloittaminen kyllin varhain on tärkeä osa kansainvälisyyskasvatusta. Se on yksi selkeä tapa saada nuoret kiinnostumaan eri kulttuureista, oman kielen ja kulttuuri kiinteässä sidoksessa toisiinsa. Kielen merkitys korostuu yksilön ja yhteisön identiteetin rakentajana ja kommunikaation vahvistajana. Monikielisyden lisääminen pienentää syrjäytymisen riskiä ja kahlitajakoa. Monikielisyydellä on tärkeä merkitys elinikäisessä oppimisessa: muodollisessa koulutuksessa, aikuiskoulutuksessa ja työelämässä se on osa ammatillista pätevyyttä.

Maahanmuuttajat

Maahanmuuttajien koulutustarpeisiin vastataan kehittämällä yleistä koulutusjärjestelmää sellaiseksi, että se ottaa huomioon maahanmuuttajien erityistarpeet. Opetuksen henkilökohtaisamista mahdollisuudet tulee hyödyntää kaikilla koulutustasoilla varhaiskasvatuksesta alkaen. Kotouttamisessa ensisijaisista on suomen tai ruotsin kielen riittävä hallinta oman äidinkielen säilyttämisen ja kehittämisen ohella. Perusopetusta vaille olevien aikuisten mahdollisuutta peruskoulua suorittamiseen on tuettava. Luku- ja kirjoitustaidottomien opetukseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Toimintatavat ja oppilaiden motivointi

Menetelmät ja toimintatavat voivat itsessään tukea rauhankasvatukseen, osallisuuden ja suvaitsevaisuuden periaatteita; esimerkiksi yhteistoiminnalliset projektit, ongelmien ratkaisutehtävät, keskusteleminen ja toisia kuunteleminen ja kuunnioittaminen sekä demokraattinen päätöksenteko harjoittavat omalta osaltaan ihmisen ja ihmisoikeuksien kuunnioittamiseen sekä yhteistyöhön. Kansainvälisyyskasvatus on oppilaita motivoivaa; parhaimmillaan se antaa tilaa oppilaiden omille ideoille. Motivoivia ovat myös vierailijoiden ja vaihto-ohjelmien tarjoamat mahdollisuudet tutustua eri kulttuurien edustajiin.

Kansainväliset teemat

Kansainväliset teemat sopivat hyvin myös opintojen ohjaukseen, oppilaskuntien toimintaan, nuorisoparlamentin toteutukseen, koulujen aamu- ja iltapäivätoimintaan, koulun kerhotoimintoihin sekä kotien ja koulun yhteistyöhön.

Opettajankoulutus

Opettajien peruskoulutuksessa kansainvälisyyskasvatus saatetaan osaksi opettajakoulutuslaitosten opetussuunnitelmia, aluksi pilottikokeiluna muutamaa yliopistoa kanssa. Jatkossa on kuitenkin tärkeää, että tämä koulutus on mahdollista kaikille opettajille. Kansainvälisyyskasvatus otetaan yhdeksi tärkeäksi teema-alueeksi opettajien täydennyskoulutuksessa ja myös laajemmin koko opetustoimen henkilöstökoulutuksessa.

Materiaalipankki

Kootaan kansainvälisyyskasvatusintensiivisten opetussuunnitelmien, oppimateriaalien ja opetusmetodien kansainvälisyyskasvatuspankki esimerkiksi Opetushallituksen [www-sivuille \(edu.fi\)](http://www.sivuille.edu.fi).

Maailman haasteena -ohjelma

Ulkoasiainministeriön ja Opetushallituksen Maailman haasteena -ohjelma uusitaan. Uusi ohjelma toteutetaan vuosina 2007 - 2010 kansainvälisyyskasvatuksen tukiohjelmana. Ohjelman laajuudessa tulee olla sekä ulkoasiainministeriön että Opetushallituksen edustajat.

Unesco-koulut

Vahvistetaan ja kehitetään Unescon (vuonna 1953 perustamaa) ASP-kouluverkkoa Suomessa ja tuetaan sen toteuttamaa ihmisoikeus- ja maailmanperintökasvatustyötä sekä ympäristökasvatukseen keskittyvää Itämeri-hankkeen mahdollisuuksia kehittyä innovatiivisena verkostona. Näiden niin sanottujen Unesco-koulujen nimenomaisena tehtävänä on toteuttaa ja kehittää kansainvälisyyskasvatusta.

Global Education -viikko

Osallistutaan aktiivisesti Euroopan neuvoston North-South Centre'n vuosittain järjestämään Global Education -viikkoon; tehdään sitä tunnetuksi ja hyödynnetään tehokkaasti kansainvälisyyskasvatuksessa.

- (C) Kansalaisjärjestöt ja muut kansalaisyhteiskunnan toimijat:**
lisätään tukea kansalaisjärjestöille ja muille kansalaisyhteiskunnan toimijoille heidän tehtävässään kansainvälisyyskasvattajina

Suomi on yksi maailman aktiivisimmista kansalaisjärjestömaista. Järjestötoiminta on luonteva tapa osallistua demokraattiseen toimintaan tärkeiksi koettujen asioiden parissa. Niinpä kansainvälisyyskasvatuksenkin osalta toimijakenttä on hyvin monialainen ja -muotoinen.

Perinteisen järjestötoiminnan rinnalla on nykyisin yhä enemmän aktiivisia toimijaryhmiä, jotka ovat kiinnostuneita yhdestä asiasta hetkellisesti ja sen jälkeen suuntaavat kiinnostuksena muualle. Kansainvälisyys on heille arkipäivää.

Verkosto

Kansalaisjärjestöjen kansainvälisyyskasvatusverkoston (www.kansainvalisyyskasvatus.net) toimintaa tuetaan ja sen jatkuvuus turvataan takaamalla sille kestävä perusrahoitus.

Laatukriteeristö

Luodaan kansalaisjärjestöjen kansainvälisyyskasvatusverkoston ja kuntien/koulujen väliseen yhteistyöhön laatukriteeristö hyvälle koulujen ja järjestöjen väliselle yhteistyölle. Kun indikaattorit ja niiden kriteerit on hahmotettu, on hyvä arvioida nykytoimintaa ja perustellusti esittää muutoksia aikaisempaa tehokkaampaan ja parempaan toimintaan.

Lapset ja nuoret

Tuetaan nuorisojärjestöjen ja -ryhmien mahdollisuutta vaikuttaa lapsille ja nuorille tarjottavaan kansainvälisyyskasvatukseen sisältöihin, toteutukseen ja kehittämiseen. Tuetaan toimintaa, joka tarjoaa nuorille välineitä ja tietoa kohdata suomalaisen kansalaisyhteiskunnan lisääntyvä monimuotoisuus nuorten elämää vaikuttavat alueelliset, sosiaaliset ja taloudelliset erilaisuudet.

Maahanmuuttajat

Lisätään kansainvälisyyskasvatukseen tunnettuutta maahanmuuttajien kesken. Tarjotaan maahanmuuttajille kohteutettua koulutusta ja tiedotusta kansainvälisyyskasvatuksen toimijoita. Tuetaan maahanmuuttajien verkostoitumista muiden kansainvälisyyskasvatus-toimijoiden kanssa, vahvistetaan heidän osallisuuttaan sekä hyödynnetään heidän kulttuurista ja kansainvälisyyskasvatukseen liittyvää asiantuntemustaan.

Uudet kohderyhmät

Vahvistetaan kansainvälisyyskasvatuksen integroimista kulttuuri-, liikunta- ja urheilujärjestöjen toimintaan. Tavoitteena on saada laajasti uusia kohderyhmiä mukaan kansainvälisyyskasvatuksen piiriin.

- (D) **Tutkimus, yliopistot, korkeakoulut:**
tuetaan kansainvälisyyskasvatuksen tutkimusta ja korkean asteen koulutusta

Kansainvälisyyskasvatuksen tutkimuksen tukeminen on välttämätöntä. Tutkimus tarjoaa hyvän perustan kansainvälisyyskasvatuksen kehittämiseksi ja sen aseman lujittamiselle niin koulutus- kuin kehityspolitiikassakin. Alan tutkimus on oleellisen tärkeää opettajankoulutuksen, opetussuunnitelmien ja koulutustoiminnan laadun kannalta.

Professuuri

Perustetaan kansainvälisyyskasvatuksen professuuri sellaiseen yliopistoon, jolla on valmiutta innovatiiviseen tutkimus- ja kehittämistoimintaan kansainvälisyyskasvatuksen keskeisillä alueilla. Sen lisäksi kansainvälisyyskasvatuksen periaatteet – globaalia tasa-arvoa ja monikulttuuristuvia yhteiskuntien näkökulmat – tulee integroida kaikkien tieteenalojen huippututkimukseen.

Yliopistot / korkeakoulut

Kannustetaan yliopistoja / korkeakouluja ottamaan huomioon opetuksessaan kansainvälisyyskasvatuksen sisällöt ja hakeutumaan tutkimusyhteistyöhön ulkomaisten korkeakoulujen kanssa. Erityisesti kannustetaan lisäämään yhteistyötä kehitysmaiden organisaatioiden ja korkeakoulujen kanssa. Tätä helpottavia toimenpiteitä ovat muun muassa EU:n ulkopuolisen vaihdon tukeminen (esimerkiksi North-South -rahoituksen jatkuvuus) sekä kansainvälisyyskasvatuksen ja kehityspolittisen ohjelman linjausten huomioon ottaminen korkeakouluissa ja opetusministeriön välisissä tulossopimusneuvotteluissa.

Tutkijakoulut

Käynnistetään tutkijakouluja, jolloin saadaan väitöstasoisia tutkimuksia alan kehittämisen tueksi. Muun muassa alueen käsitteellisen selkiyttämisen ja kansainvälisyyskasvatuksen tilan arviointi tulee olla ensimmäisen tutkijakoulun aiheita. Samoin tarvitaan perustutkimusta siitä, millainen on kansalaisjärjestöjen rooli kansainvälisyyskasvatuksen toimijoina. - Viteenä tutkimusalueena tulee myös olla "Maailmankansalaisuuteen kasvattajan ammatti-identiteetti".

Arviointi ja kriteerit

Kehitetään tutkimuksen avulla kansainvälisyyskasvatuksen arviointia, sen laadun kriteerejä ja mittareita. Arviointi antaa tukevan pohjan kansainvälisyyskasvatuksen kehittämiseksi tulevaisuudessa. Kansainvälisyyskasvatuksen nykytilaa ja mahdollisuuksia tulee tutkia myös oppiaineittain ja koulutusaloittain. Samoin tulee toteuttaa tutkimus, jonka avulla selvitetään kansainvälisyyskasvatuksen oppimistuloksia.

Oppimateriaalitutkimukset

Yhteistyössä kustantajien ja oppimateriaalituottajien kanssa toteutetaan oppimateriaalitutkimuksia, joissa systemaattisesti analysoidaan, miten kansainvälisyyskasvatukseen kannalta oleellaiset tietosisällöt on esitetty oppikirjoissa. Tutkimusten tulosten perusteella pyritään oikaisemaan virheellisiä tietoja sekä kehittämään aihealuetta oppimateriaaleja.

Uusi Suomi-kuva

Toteutetaan vuoden 2006 aikana yhdessä kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman kanssa tutkimus/metatutkimus aiheesta "Millainen uusi Suomi-kuva voi parhaimmillaan olla?"

Tutkimusyhteistyö

Käynnistetään aktiivinen tutkimusyhteistyö erilaisesta yhteiskunnallista ja taloudellista tutkimusta tekevien tahojen, kuten SITRA, EVA ja ETLA, kanssa.

Suomen Akatemia

Neuvottelee Suomen Akatemian kanssa sen mahdollisuuksista tukea ja käynnistää suomalaisen yhteiskunnan monikulttuurisuutta ja kansainvälisyyskasvatusta analysoivia tutkimuksia, joissa muun muassa määritellään "Monikulttuurisen yhteiskunnan ja maailmankansalaisen avainkompetenssit". Kansainvälisyyskasvatustutkimus vaatii monitieteistä ja tulevaisuuteen suuntautuvaa lähestymistapaa.

(E) Verkostot ja kumppanuudet - toimijoiden yhteistyö:
vahvistetaan kumppanuutta julkisen hallinnon, yritysten, medioiden sekä kansalaisjärjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kesken

Keskeistä on ymmärtää, että globaaliagendan käsittelemiseen eivät yksittäisten toimijoiden voimavarat yksin riitä. Globalisaation suunnan valitsemiseksi ja ohjaamiseksi inhimillisen turvallisuuden, ihmisoikeuksien ja inhimillisen kehityksen suuntaan kaivataan eri toimijoiden strategista yhteistyötä. Wässä yhteistyössä hallitukset ja kansainväliset järjestöt, mutta myös kansalaisyhteiskunta, yritysmaailma sekä tutkijayhteisö ovat keskeisessä roolissa. Strateginen yhteistyö edellyttää vuoropuhelua, yhteisen tavoitteen määrittelyä sekä eri toimijoiden laadullisesti erilaisten resurssien käyttöönottoa.

Mediat ja uusmediat

Kannustetaan medioita ja uusmedioita sellaiseen sisältötuotantoon, joka esittelee maailmaa monipuolisesti ja vastuullisesti ja joka perustuu kansainvälisyyskasvatukseen arvopohjalle. Kansainvälisyyskasvatukseen näkökulma tulee liittää sekä kaikkiin media-alan ammatillisiin opintoihin että yleisivistävään mediakasvatukseen, jonka kautta ja avulla niin lapset, nuoret kuin

aiikuisetkin oppivat medioiden ja uusmedioiden käyttöä ja käsittelyä sekä viestien mediakriittistä vastaanottamista, ymmärtämistä ja tulkitusta.

Esittelyaineisto

Laaditaan Vuosituhattavoitteista, VK:n julistuksista ja sopimuksista sekä kansainvälisyyskasvatuksesta esittelyaineisto, jota voidaan käyttää sekä koulutusmateriaalina että välittää eri medioiden kautta laajaa käyttöön.

Kunnat

Kunnissa laaditaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia, jolloin pohditaan myös maahanmuuttajakysymyksiä. Näin ollen kuntien työntekijät, viranhaltijat ja kunnanvaltuutetut sekä muut kunnan luottamus henkilöt tarvitsevat kansainvälisyyskoulutusta, johon tulee kohdentaa tarvittavat resurssit. Alueellisuus ja paikallinen yhteistyö toteutuvat hyvin kuntien kautta, kattavatkin ne koko Suomen.

Kansainvälisyyskasvatusta toteutettaessa otetaan erityisesti huomioon ne lapset ja nuoret, joiden arvo- ja kansainvälisyysteen kasvamisessa on paljon keskimääräistä heikompi ja joiden altistuminen rasistisiin mielipiteisiin ja toimintaan on keskimääräistä suurempi.

Yritykset

Yritykset ovat avainasemassa yhteiskuntavastuun toteuttamisessa sekä omassa avaintoiminnassaan että henkilöstön sitouttamisessa yhteiskuntavastuuseen. Yritysten yhteiskuntavastuun useita esiintyviä termejä ovat muun muassa "eettiset standardit". Yrityksiä kannustetaan ottamaan kansainvälisyyskasvatus osaksi toimintaansa sitouttamalla henkilöstönsä globaalia vastuuseen sekä rohkaisemalla henkilöstöään osallistumaan myös muiden tahojen tarjoamia mahdollisuuksia toimia globaalia tasa-arvoisuuden puolesta. Yrityksiä kannustetaan myös aktiivisesti rekrytoimaan maahanmuuttajia.

Työntekijä- ja työnantajajärjestöt

Työelämän osapuolilla on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa kansainvälisyyskasvatukseen tavoitteiden toteutumiseen. Työntekijä- ja työnantajajärjestöt voivat omilla organisaatioillaan koottaa jäsentensä tietoisuutta maailmanlaajuisista kehityskysymyksistä, vastuullisesta kuluttamisesta, maahanmuuton hyödyistä sekä tasa-arvon ja ihmisoikeuksien tärkeydestä. Kansainvälisyyskasvatukseen sisältöjä tulee ottaa mukaan muun muassa järjestöjen järjestämään koulutukseen, tapahtumiin ja julkaisu-toimintaan.

Keskustelufoorumit

Lisätään kansainvälisyyskasvatukseen liittyvää tiedotusta, kerätään alueeseen liittyviä tietopakkeja sekä luodaan keskustelufoorumeja ja uusia yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille. Erityisesti pyritään tavoittamaan ja osallistamaan nuoria sekä uusia toimijoita ja toimijaryhmiä.

Suomalainen osallistuminen

Kannustetaan ja tuetaan suomalaisia aktiivisesti osallistumaan maailmanlaajuisiin organisaatioihin; toiminnan kautta suomalainen kansainvälisyyskasvatus saa yltäältä tukea, toisaalta näkyvyyttä. Saatetaan eri alojen ja tasojen toimijaosapuolet dialogiin ja yhteistyöhön yhteisöllisellä ja kansallisella toiminnan tasolla, samoin pohjoismaisissa yhteyksissä, Euroopan unionissa, Euroopan neuvostossa, OECD:ssä, Unescossa ja VK:ssa, jotka kaikki toimivat kansainvälisyyskasvatuksen kehittämisfoorumeina.

EU-taso

Ilmuomioidaan sekä ministeriöiden että kansalaisyhteiskunnan tasolla toukokuussa 2005 järjestettyä Brysselin konferenssia (European conference on public awareness and development education for north-south solidarity, ks. liite 2) suositukset kansallisella tasolla. Seurataan ja vaikutetaan suositusten edistymiseen EU-tasolla. Järjestetään Brysselin konferenssin seuranta-kokous Suomen puheenjohtajuuskaudella 2006.

Kansalliset juhlapäivät

Uudistetaan kansallisten juhlapäivien viettoa niin, että ne paremmin luomioivat suomalaisen kulttuurin moninaisuuden, kansalaisuuden monet kerrokset ja kansainvälisyyden. Kansainvälisyyskasvatukseen tavoitteiden suuntaisesti monipuolistetaan juhlaperinteitä: kehitetään muun muassa Eurooppa-päivästä (9. toukokuuta) suomalainen malli, jossa kerrotaan monikulttuurisesta Suomesta ja samalla luodaan uutta Suomi-kuvaa. Samoin otetaan paremmin huomioon myös kansainväliset päivät kuten Väkivallan päivä, Ihmisoikeuksien päivä, Suvaitsevaisuuden päivä, Naisten päivä...

Uskontojen ja maailmankatsomusten välinen vuorovaikutus

Uskontojen välinen yhteydenpito on erityisen tärkeää yhteiskunnassa, joka pyrkii entistä suurempaan avoimuuteen ja monimuotoisuuteen. Vain poistamalla väärinkäsityksiä ja ennakkoluuloja voimme luoda keskinäistä kunnioitusta, suvaitsevaisuutta ja yhteisymmärrystä uskonnollisten, kulttuuristen ja etnisten ryhmien välillä. Erilaiset ryhmät ja yhteisöt, enemmistökirkoista vähemmistöyhteisöihin, muodostavat yhdessä tämän päivän suomalaisen yhteiskunnan. Uskontojen ja maailmankatsomusten välinen vuoropuhelu on keskeinen edellytys myös maailmanrauhan ja eri kulttuuripiirien välisen ymmärryksen ja yhteistyön kehittämiseksi. On tärkeää, että kaikki ihmiset kunnioittavat sitä, mikä on toiselle pyhäää.

(F) Arviointi ja seuranta:

seurataan systemaattisesti ja arvioidaan analyttisesti kansainvälisyyskasvatuksen tuloksellisuutta Suomessa luomalla menettelytapoja sen laadun ja vaikuttavuuden arvioinnille

Barometri

Toteutetaan säännöllisiä väliajoin yleiseen mielipidemittaukseen "Kansainvälisyyskasvatusbarometri".

Seurantaseminaarit

Järjestetään säännöllisesti seurantaseminaareja, joissa arvioidaan kansainvälisyyskasvatukseen tilaa ja tulevaisuutta. Seminaareihin kootaan myös parhaita käytänteitä, joiden leviämistä tuetaan ja edistetään.

Asiantuntijapankki

Identifioidaan ja kootaan muun muassa koulujen käyttöön kansainvälisyyskasvatukseen toimijatahoja, mukaan lukien ne joiden asiantuntemusta ei ole vielä tarpeeksi hyödynnetty. Tällai-

sia ovat esimerkiksi maahanmuuttajat ja kehitysyhteistyössä pitkään työskennelleet. Kerätään tietoa eri organisaatioista ja toimijoista kansainvälisyyskasvatukseen asiantuntijaverkostoa perustamista ja kansainvälisyyskasvatukseen tuunnetuksi tekemistä varten.

Laadunarviointityö

Käynnistetään laadunarviointityö, joka tähtää kansainvälisyyskasvatukseen arviointikeinojen luomiseen opettajien, koulujen ja kansalaisjärjestöjen käyttöön. Kehitetään arviointimittareita ja vertaisarviointikäytäntöjä. Ryhtyyään löytämään tähän työhön kumppaneita Euroopan neuvoston GENE (Global Education Network) -verkostosta.

Arviointikriteerit

Kansainvälisyyskasvatukseen toteuttamiselle määritellään sisällölliset arviointikriteerit osana laatujärjestelmää. Arviointineuvoston (korkeakoulut) ja arviointisubteeristön (perus- ja toisen asteen koulutus) tulee arvioida kansainvälisyyskasvatukseen toteutumista varhaiskasvatuksessa, koulutuksessa ja vapaassa sivistystyössä.

Tämän toimenpideohjelman toimeenpano arvioidaan vuonna 2010.

(G) Voimavarat ja rahoitus:

lisätään kansainvälisyyskasvatukseen kehittämiseen, edistämiseen ja levittämiseen tarvittavia voimavaroja ja rahoitusta

Suomi on sitoutunut nostamaan kehitysyhteistyötään 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta vuoteen 2010 mennessä. Tämä on haasteellinen tehtävä, joka vaatii tehostettua tiedottamista, oppimista ja kasvatus kansainvälisistä haasteista. WM:n kehitysohjelma OMDP puolestaan suosittelee kehitysyhteistyövaroista käytettäväksi kolmen prosentin osuutta valtionhallinnon eri alojen ja kansalaisyhteiskunnan kansainvälisyyskasvatukseen ja tiedottamiseen (Human Development Report 1993). Euroopan neuvoston North-South Centre'n arviointi Suomen kansainvälisyyskasvatuksen tilasta (Global Education in Finland 2004) suosittelee kansainvälisyyskasvatukseen määrärahojen nostamista yhteen prosenttiin kehitysyhteistyön määrärahoista vuoteen 2007 mennessä ja pidempiaikaisena tavoitteena OMDP:n suosituksen mukaisesti kolmeen prosenttiin. Kehityspoliittinen toimikunta kirjaa lausunnossaan valtioneuvostolle, että "Suomen tulee panostaa nykyistä huomattavasti vahvemmin kehitysyhteistyön tiedotukseen ja kansainvälisyyskasvatustyöhön" (Suomen kehityspoliittikan tila 2005). Kansainvälisyyskasvatus ei ole ainoastaan asenteiden muokkausta lisääntyviin kehitysyhteistyöpanostuksiin. Koulutuksen näkökulmasta kansainvälisyyskasvatus on hyvän koulutuksen perusta ja Suomessa asuvien oikeus.

Kansainvälisyyskasvatuksen kehittämismäärärahojen lisääminen ja ulkoasiainministeriön tukijärjestelmä: lisätään kansainvälisyyskasvatuksen määrärahoja osana kehitysyhteistyön kokonaisbudjettia, ottaen huomioon UNDP:n suositukset, kehityspoliittisen toimikunnan lausunto sekä Euroopan neuvoston North South Centre'n arvioinnin suositukset.

Kansainvälisyyskasvatus on monisyinen ja -alainen kokonaisuus, joka koskee useita hallinnonaloja ja jonka rahoituksen tulisi vastavasti jakautua valtionhallinnossa useiden hallinnonalojen kesken. Riittävät toiminta- ja kehittämismäärärahat eri ministeriöiden budjeteissa antavat kansainvälisyyskasvatukselle ja monikulttuurisuusbankeille tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. Vastuu kansainvälisyyskasvatuksen resursoinnista ei kuulu yksinomaan ulkoasiainministeriölle, mutta kehitysyhteistyöstä ja globaalista yhteistyöstä vastaavana ministeriönä päävastuu näihin liittyvästä tiedotuksesta ja kansainvälisyyskasvatuksesta (kehityskasvatuksesta) kuuluu kuitenkin sille yhteistyössä opetusministeriön sekä muiden ministeriöiden ja tahojen kanssa. Käytännössä kansainvälisyyskasvatuksesta valtaosa rahoitetaan oppilaitosten sekä järjestöjen toimintamenoista. Nestävään kehitykseen liittyvä kansalaiskasvatus kuuluu opetusministeriölle sekä ympäristöministeriölle ja yritysten globaalia etiikkaa liittyvä kansalaiskasvatus vastavasti kauppa- ja teollisuusministeriölle.

Kun kansainvälisyyskasvatuksen kehitysyhteistyömäärärahoja nostetaan, on painostettava seuraaviin kolmeen kokonaisuuteen:

- kehityskasvatukseen kehityspoliittisten tavoitteiden ymmärtämiseksi ja tukemiseksi (ulkoasiainministeriön omat painostukset)
- järjestöjen kansainvälisyyskasvatukseen (järjestöjen tiedotustyön ja kansainvälisyyskasvatukseen välillä tehdään eroa, mutta verkko-bankeita mahdollistetaan kaikkien järjestöjen osalta verkostojen ja bankkeiden kehittämiseksi)
- hallinnonalojen keskinäisessä yhteistyössä luodaan opetusministeriön hallinnonalalle tukimuoto, jolla opettajia ja muita kasvattajia eri koulutusjärjestelmän osissa ja vapaassa sivistystyössä kannustetaan ja tuetaan kansainvälisyyskasvatuksessa ja -tutkimuksessa, sekä
- näiden tukimuotojen lisääntyessä varmistetaan riittävät hallinto- ja henkilöstöresurssit määrärahojen käsittelemiseksi ja bankkeiden arvioimiseksi - molemmat aloitteet lisätään Toiminta- ja taloussuunnitelmaan vuosille 2007-2009.

Hallinnonalojen yhteistyö

Valtion eri hallinnonalojen välinen yhteistyö lisäämiseksi, kansainvälisyyskasvatukseen eri tukimuotojen koordinoimiseksi ja määrärahojen käyttöä tehostamiseksi tarvitaan ulkoasiain-, opetus-, työ-, ympäristö- ja sisäasiainministeriön eri tukimuotojen kartoitusta ja jäsentelyä sekä rahoituksen varaamista kyseiselle poikkisektoriaaliselle toiminnalle.

Kansalaisjärjestöt

Kansalaisjärjestöjen tekemään kansainvälisyyskasvatukseen rahoitusta kasvatetaan ja sitä kehitetään edellä esitetyn suuntaisesti. Rahoituksen tulee mahdollistaa pitkäkestoiset bankkeet (2-3 vuotta), joilla on mahdollista saada aikaa todellista kasvatuksellista vaikuttavuutta ja kes-

täydyttää. Rahoitus turvaa hyviksi havaittujen toimintamuotojen rahoituksen ja mahdollistaa niiden jatkokehittelyn. Rahoitus sisältää myös valmistelurahaa kansainvälisten yhteyksien luomista ja kansainvälisessä yhteistyössä tehtäviä hankkeita varten. Selvitetään mahdollisuus liittää kansainvälisyyskasvatus osaksi etelässä toteutettavia kehitysyhteistyöhankkeita.

Arviointiosaaminen

Varataan riittävät resurssit kansainvälisyyskasvatuksen arviointiosaamisen kehittämiseksi sekä ulkoisille arvioijaille.

Näkökulmia kansainvälisyyskasvatukseen

Maailmanlaajuisen kehityksen maisema

Maailma on kuin kylä; jos yksi sen taloista syttyy tuleen, olemme kaikki vaarassa menettää katon päämme päältä. Whden ihmisen pyrkimykset uudelleenrakentaa ovat pelkästään symbolisia. Solidaarisuuden on oltava aikamme johtava ajatus; meidän on kunkin kannettava osaamme yhteisestä vastuusta.

Jacques Delors Yhdistyneiden kansakuntien ympäristö- ja kehityskonferenssissa,
Rio de Janeiro, Brasilia, 1992

Ihmisyhteisöt ovat aina vaihtaneet keskenään keksintöjä, uudistuksia, hallinnollista asiantuntemusta ja tietoa. Erilaisia kulttuureja edustavien kansojen välinen yhteistyö on kehittänyt yhteisöjä. Siksi on tärkeää edistää kulttuurikeskeistä sosiaalista kaassakäymistä, jossa toteutetaan globaalia etiikkaa mukaisia uusia yhteiskuntapolittisia sopimuksia.

Kansojen, joilla on erilaisia tavoitteita ja kulttuureja, saattaa olla vaikeata tehdä yhteistyötä. Se muuttuisi helpommaksi ja ristiriidat vähenisivät – tai niillä saattaisi olla jopa rakentava merkitys – jos eri osapuolet pystyisivät näkemään yhdistävät ja tavoittavat samankaltaiset tavoitteet. Se ei onnistuisi, ellei keskitytä etsimään yhteisiä eettisiä arvoja ja periaatteita.

Globalisaatio koskettaa kaikkia

Globalisaatio on muutosprosessi, jonka myötä maailma vähdään yhä kokonaisvaltaisempaan järjestelmään. Sen osien välinen vaikutus toisiinsa tuottuu entistä nopeammin maantieteellisestä etäisyydestä riippumatta. Entistä voimakkaampi keskinäinen riippuvuus on globalisaation olennainen piirre ja samalla perusta maailmanlaajuiselle yhteistyölle.

Kaikki yhteiskunnat, kansainväliset toimijat ja jopa yksittäiset kansalaiset joutuvat tavalla tai toisella sopeutumaan globalisaatioon ja etsimään selviämiseen edellytyksiä globalisoituneissa toimintaympäristöissä. Tulevaisuusban on kaikille yhteinen. Emme voi sulkea silmiämme

me ympäristöuhkilta, konflikteilta ja köyhyydeltä. Hallitsemattoman globalisaation seuraukset näkyvät kaikkialla ja koskettavat kaikkia, hyvinvointi ja turvallisuus kulkevat käsi kädessä.

Tutkimukset osoittavat, että mitä paremmin ihmiset tukevat globaaleja kysymyksiä ja niihin sisältyviä kehityshaasteita, sitä paremmin he voivat niihin valmistautua ja sitä myönteisemmiksi he niihin suhtautuvat. Ulkoasiainministeriön tekemän tuoreen mielipidetutkimuksen mukaan Suomessa lisää tietoa tarvitsevat etenkin nuoret.

YK:n vuosituhatjulistus

Suomen globaalille kehitykselle ja kansainväliselle yhteistyölle luo puitteet YK:n vuosituhatjulistus, jonka tavoitteet ohjaavat kehitystä kohti oikeudenmukaisuutta ja köyhyyden vähentämistä. Julistuksen myötä maailmanyhteisö, Suomi mukaan luettuna, on sitoutunut yhteisiin kehityspäätöksiin. Kaksi niistä – yleisen ja ilmaisen peruskoulutuksen takaaminen kaikille vuoteen 2015 mennessä sekä sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttaminen perus- ja toisen asteen koulutuksessa vuoteen 2015 mennessä – ovat samalla keskeisiä Koulutus kaikille -tavoitteita, jotka sisältyvät Dakar-julistukseen¹ vuodelta 2000.

Pelkät lupaukset eivät kuitenkaan auta ketään. Tarvitaan tekoja, jotta kehitysyhteistyömäärärahat lisääntyvät ja jotta kehitysmaiden maanviljelijät ja pienyrittäjät saavat apua kauppaparojen ja tukiaisten lopettamisen myötä. Apua nykytasolla ei nimittäin ole mahdollista saavuttaa kehitystavoitteita esimerkiksi lapsikuolleisuuden vähentämisen ja koulutuksen osalta.

Pääsihteeri Kofi Annan listasi YK:n joulukokouksessa syyskuussa 2005 uudistukset, jotka tukevat kehitysmaita parhaiten: suurempi ja parempi apu, kehitysmailla tasavertaiset mahdollisuudet takaava kauppapolitiikka, lisääntyvät sijoitukset kehitysmaihin sekä kehitysmaiden nykyistä kuuluvampi ääni eri järjestöissä.

"Maailma tarvitsee nyt johtajuutta, joka vastaa siitä, että tämän kokouksen päätökset toteutetaan täydellisesti ja viipymättä. Siinä on kyse moraalista, turvallisuudesta ja kaikkien edusta. Meillä on mahdollisuus pelastaa kymmeniä miljoonia ihmisten henki seuraavan vuosikymmenen aikana ja nostaa satoja miljoonia köyhyystrajan yläpuolelle. Emme saa tuottaa heille pettymystä", Annan vetosi.

Ilman koulutusta ja tiedotusta ei voi toteuttaa osallistavaa ja ihmisarvoa kunnioittavaa kehitystä. Osa kansainvälistä poliittista keskustelua ja sitoumusta tukea kansainvälisyyskasvatusta oli myös vuonna 2005 järjestetty EU:n jäsenmaiden, parlamentin, komission ja kansalaisyhteiskunnan yhteinen European Conference on Public Awareness Raising and Development Education for North-South solidarity -konferenssi. Se tarkasteli kansainvälisyyskasvatukseen vaikuttavuutta, virallisen ja epävirallisen oppimisen tilaa, erityisesti EU:n uusien jäsenmaiden tilannetta, sekä median roolia kansainvälisyyskasvatuksessa. Konferenssin suositukset mm. haastavat sekä komission että EU:n jäsenmaat mukaan kasvattamaan määrärahoja kansainvälisyyskasvatustyölle. EU:n jäsenmaita kannustetaan myös sisällyttämään kansainvälisyyskasvatus osaksi koulujen opetussuunnitelmaa sekä hyödyntämään hyviä jo olemassa olevia kokemuksia. (Suositukset kokonaisuudessaan löytyvät liitteestä 2.)

---

¹ Unescon yleismaailmallinen julistus Koulutusta kaikille (Education for All)

Monikulttuurinen ja monimuotoinen suomalainen yhteiskunta

Monikerroksinen kansalaisuus ja kansalaisyhteiskunta

Kansalaisuus on yhteisön jäsenyyttä (minä – me), ja nykyään lienee syytä puhua monikerroksisesta (läbi- ja paikallisyhteisöt, kansallisvaltio, EU, maailmankansalaisuus) kansalaisuudesta. Aktiivinen Suomen kansalaisuus ei sulje pois EU:n tai maailmankansalaisuutta, päinvastoin ne tukevat toisiaan. Kansainvälisyyskasvatukseen yhtenä tavoitteena on ottaa huomioon, että kasvatusta maailmankansalaisuuteen on kansalaiskasvatukseen globaali ulottuvuus.

Uusi Suomi-kuva tunnustaa erikoislaatumme ja saavutuksemme, mutta tarkastelee Suomea ja suomalaisia aktiivisina toimijoina maailmassa, jota leimaavat globaalit markkinat, globaali ekologinen kohtalonyhteys ja uusi eurooppalainen poliittinen yhteisömme. Tällainen Suomi-kuva, joka nojaa monikerroksiseen kansalaisuuteen, tarvitsee myös kansainvälisyyskasvatukseen taustaksi.

Globalisaation hallinnassa tarvitaan eri toimijoiden (hallitukset, kv-järjestöt, kansalaisjärjestöt, tutkijat, yritykset) välistä strategista yhteistyötä. On pystyttävä hyödyntämään näiden toimijoiden resursseja ja osaamista poliittisten prosessien eri vaiheissa.

Kansalaisyhteiskunta on voimavara globalisaation hallintaa koskevien monivaiheisten kysymysten käsittelyssä. Sen vahvuuksia ovat kyky mobilisoida ihmisiä ruohonjuuritason, sitouttaa toimijoita ja verkostoitua sekä kyky ottaa riskejä, kehittää vaihtoehtoisia ajattelua ja politiikkaa, edistää tasa-arvoa ja muovata ihmisten identiteettiä. Siksi kansalaisjärjestöjen kuuleminen ei ole ristiriidassa edustuksellisen demokratian kanssa.

Maailma muuttuu, Eskoseni

Monikulttuurisuus- tai kansainvälisyyskasvatusta ei voi tehdä onnistuneesti, ellei samalla pohdita omia juuria ja omaa toimintaa ja ajattelua lähtökohdista. Opetussuunnitelmien ja koulutuspoliittisissa dokumenteissa on kuitenkin usein nostettu Suomen kansalaisuuden rinnalle eurooppalaisen tai maailmanlaajuisen kansalaisuus pohjimatta sitä, mitä suomalaisuus on ja mille pohjalle se on rakentunut.

Koska Suomea on pitkään ajateltu ja "tuotettu" monokulttuurisena ja homogeenisena kansakuntana, on samalla marginalisoitu kaikkea sitä erilaisuutta, joka on aina ollut osa Suomea. Yksi aidosti monikulttuurisen yhteiskunnan este on ollut juuri tämä myytti homogeenisestä Suomesta. Sen valossa muuan muassa 1990-luvun "maahanmuuttajatulva" vaikuttaa uudelta, epäluonnolliselta ja pelottavalta muutokselta. Jos taas ihmisiä olisi aina opetettu näkemään muiden kulttuurien ja kielten vaikutuksia omassa kulttuurissaan ja elämäntavassaan, maahanmuuttajien vastaanottaminen ja integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan olisi luultavasti onnistunut helpommalla ja rasittomalla ja syrjimättä olisi osittain säästyttävä.

Maailma muuttuu. Kymmenen vuoden kuluttua Suomessa asuu enemmän maahanmuuttajia kuin tänään. Ihmisten lisääntyvät liikkuvuus on yksi globalisaation näkyvistä vaikutuksista maailmalla. Kansainvälinen yhteistyö voi viedä paikalliset työpaikat mennessään ja samalla tuoda uusia kulttuureja naapuriksi. Globalisaatio synnyttää Suomessa – samoita kuin muissa teollisuusmaissa – paitsi mahdollisuuksia ja talouskasvua, myös kiihtyvää kilpailua.

Sekä uutiset arkipäivän yhteentörmäyksistä maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä että tutkimukset, joissa on mitattu suomalaisuuden asenteita, kertovat karulla tavalla yhteiskun-

tamme evakkoluuloisuudesta ja kielteisistä asenteista maahanmuuttajiin. Tällainen maaperä ei ole kenenkään etujen mukainen maailmassa, jossa myös Suomen kokoinen maa tarvitsee muualta muuttavien ihmisten tuomia innovaatioita, ideoita ja työpanosta. Maamme talouden kansainvälisyydessä ja monikulttuurisuuden lisääntyessä tarvitsemme myös lisää ymmärtävyisyyttä. Kansainvälisyyskasvatus antaa työvälineitä käsitellä kehityskysymyksiä ja luo pohjaa niiden ymmärtämiselle.

Koko väestöä koskevien asennetutkimusten mukaan suomalaisten asenteet maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia kohtaan ovat viime vuosikymmenien aikana vaihdelleet paljon. 1980-luvun lopulla väestön maahanmuuttaja-asenteet olivat hyvin myönteisiä, jopa myönteisempiä kuin ruotsalaisten maapuriemme. Laman aikana asennoituminen kiristyi kaikissa väestöryhmissä. Myönteisimpiä asenteet olivat kuitenkin hyvin koulutettujen, kaupungeissa asuvien ja naisten keskuudessa.

Laman jälkeen, 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa, asenteet ovat jälleen muuttuneet myönteisempään suuntaan, eivät kuitenkaan yhtä myönteisiksi kuin 1980-luvun lopulla. Kielteiset asenteet ovat yleisimpiä eläkeläisten ja teini-ikäisten poikien keskuudessa. Asenteisiin vaikuttavat monet seikat, muun muassa se, miten hyödylliseksi maahanmuutto koetaan Suomessa tulevaisuudessa uhkaavaa työvoimapulan lievittäjänä.

Globalisaatiokehitystä ei voida pysäyttää, mutta siihen voidaan valmistautua. Kansainvälisyyskasvatuksella siihen on mahdollista yltäältä vaikuttaa, toisaalta sopeutua. Kasvatukseen yksi tärkeimmistä tehtävistä on muokata maaperää suvaitsevaiseksi, syrjimättömälle ja avoimelle monikulttuuriselle yhteiskunnalle.

Luoli etuisten ryhmien välisestä sovusta on ajankohtainen kaikissa Euroopan Neuvoston jäsenmaissa. Näin kansainvälisyyskasvatuksen tavoitteena onkin täysivaltaiseen kansalaisuuteen kasvaminen myös niin sanottujen uussuomalaisten kohdalla.

Kansalaisuudessa voidaan erottaa identiteettiä määrittävä eettis-kulttuurinen puoli sekä oikeuksia ja velvollisuuksia käsittelevä juridis-poliittinen puoli. Tästä nousee liikkuvuuden lisääntyessä kansalaiskasvatukselle uusi haaste: toisaalta vanhojen kansalaisten on opittava elämään monikulttuurisessa yhteiskunnassa; toisaalta monikulttuurisuus ei ole monilakisuuutta – myös maahanmuuttajan tulee ymmärtää, mitä arvoja ja tapoja Suomen lakien taustalla on sekä millaisella järjestelmällä lakeja laaditaan.

Uskonnot kohtaavat

Kirkkojen kansainvälisyyskasvatus on perinteisesti noussut kansainvälisen diakonian ja lähetystyön lähtökohdista, kaukana olevista lähimmäisistä ja kulttuureista heidän omissa maisaansaan. Asenteisiin, maamme kehityspolitiikkaan ja kansainvälisiin taloudellisiin rakenteisiin vaikuttamiseksi syntyi vuonna 1978 Kirkkojen kansainvälinen vastuuviikko, joka on vuodesta 1980 lähtien toteutettu kaikkien kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen yhteisenä kansainvälisyyskasvatuksen viikkona. 1990-luvun alussa alettiin maahanmuuton myötä puhua kansainvälistyvästä seurakunnasta Suomessa ja valmistella kansainvälisyyskasvatuksen kehittämisenohjelmaa.

Kirkon ja seurakuntien rooli korostuukin erityisesti enemmistöväestön ja maahanmuuttaja vähemmistöjen varustamisessa elämään yhteisvastuullisesti moniuskonollista ja kulttuurista arkea. Samoin yhteistyöverkostossa monien opetustahojen kanssa seurakuntien opetus- ja kasvatustyö on merkittävä kanava edistää yhteiseen vastuuseen kasvamista niin omassa maassa kuin kansainvälisesti. Rippikoulu toteuttaa omalta osaltaan kansainvälisyyskasvatusta, joka tavoittaa suuren osan teini-ikäisistä koululaisista.

Uskonnon rooli on EU:n integraatioprosessissa jatkuvasti kasvava. Mutta vaikka Eurooppa on sekä etnisesti että uskonnollisesti entistä moniulotteisempi, on tavallista elää riisakkailla ilmaa syvempää tietämystä toisen ryhmän kulttuurista ja uskonnosta. Monella saattaa olla pitävällinen tieto siitä, mikä ryhmä erottaa, näkemättä monia yhdistäviä asioita. Kaikki muu muassa toivovat lapsilleen hyvää elämää ja rauhan oloja. Sitä varten tarvitaan tietoa ja taitoa sekä omasta että muiden kulttuureista.

Oman uskonnollisen identiteetin tunnistaminen antaa edellytyksiä kohdata eri tavalla uskovia ilmaan pelkoa ja vieroksuutta. Kansainvälisyyskasvatukseen tavoitteet eivät toteudukaan omasta identiteetistä luopumalla vaan siihen entistä syvemmällä perehtymällä. Vähän tärkeä on mahdollisuus syventyä toisiin uskontoihin ja kulttuureihin, jotta voitaisiin välttyä ennakkoluuloilta, kasvaa avoimuuteen ja välittämiseen.

Dialogia pyritään monella eri tasolla. Muu muassa maamme kristillisten kirkkojen virallinen yhteistyöelin Suomen ekumeeninen neuvosto (SEIN) on mukana koordinoimassa kahdesti vuodessa kolmen uskonnon johtajien neuvottelua, jotka on käynnistetty tasavallan presidentti Tarja Halosen aloitteesta (2001). Tapaamisillaan johtajat haluavat edistää eri uskontojen keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä sekä lisätä vuoropuhelua ja mahdollista yhteistoimintaa. Tavoitteena on estää se, että uskon ja uskontoon liittyvät erot muodostuvat barba- ja ennakkoluulojen sekä muukalaisvihan pohjaksi. Myös kirkon maahanmuuttajatyö pyrkii asennekasvatuksella ja työntekijöiden koulutuksella edistämään ja kokoamaan yhteisen etnisiä kristittyjä.

Kansainvälisyyskasvatukseen merkitys heijastuu vahvasti eri-ikäisille tuotettuihin opetusaineistoihin ja koulutusohjelmiin. Nuorille suunnattu kansainvälinen ja ekumeeninen toiminnan koulutusohjelma KETKO (vuodesta 1983) on toteutettu muissakin maissa ainutlaatuisuudessa vuosiksi. Vuonna 1998 Euroopan ekumeeninen nuorisoneuvosto ja Suomen ekumeenisen neuvoston nuorisosaasto aloittivat "Training Ecumenical Trainers in Europe" -koulutuksen (TETE) kannustukseksi eri Euroopan maista tulevia nuoria järjestämään ekumeenista koulutusta omilla maillaan. SEINin Abrahamin lapset -uskontokasvatustoiminnan perusideana on antaa mahdollisuus samastua eri kertomusten henkilöihin ja tunnistaa juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin yhteiset juuret.

Kansainvälisyyskasvatus elinikäisessä oppimisessä

Globalisaatio vaikuttaa tavalla tai toisella jokaisen arkipäivään, ja jokainen vaikuttaa (tietoisesti tai tiedostamattaan) omalta osaltaan valinnoillaan sen sisältöön ja suuntaan. Kansainvälisyyskasvatus ei siis ole pelkästään tietyn ihmisyhmän tai ikäkauden oikeus. Kaikki tarvitsevat valmiuksia kohdata lisääntyvä monikulttuurisuus ja yhteiskunnan kansainvälistymisen. Samoin kansainvälisyyskasvatus ei rajoitu juhlapuheisiin ja -päiviin, teema viikkoihin tai projekteihin, vaan se on omissa oloissaan kosketettava ihmisten arkea niin oppilaitoksissa kuin kotona, vertais- ja harrastuspiireissä, työpaikoilla, mediassa, kansalaisjärjestöissä ja vapaan sivistystyön parissa. Se tulee nähdä prosessina, elinikäisenä kasvubaasteena.

Kansainvälisyyskasvatus formaalissa opetuksessa

Kansainvälisyyskasvatus liittyy laajemmalti ajatukseen elinikäisestä oppimisestä eli ihmisten voimavarojen jatkuvasta kehittämisestä. Kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuva kansainvä-

lisyyksikasvatus on osa tätä kokonaisuutta. Uutena haasteena suomalaisessa koulutusjärjestelmässä on myös varautuminen vastaamaan entistä paremmin maahanmuuttajien erilaisia tarpeita.

Kansainvälisyyskasvatukseen rooli koulumaailmassa ja osana elinikäistä oppimista on tullut globalisaation edetessä ja uudelle vuosituhannelle tullessa yhä merkittävämmäksi. Vuonna 2004 vahvistetut uudet valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet velvoittavat kouluja ja oppilaitoksia sisällyttämään kansainvälisyyskasvatukseen opetukseensa. Erityisesti tämä tulee esiin yleissivistävää opetuksen aihekokonaisuuksissa ja ammattialojen opetussuunnitelmien perusteiden yhteisissä painotuksissa.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa kansainvälisyyskasvatus on huomioitu vuodesta 1970 lähtien joskin painotuksissa on eri opetussuunnitelmissa hieman eroja. Vuoden 2004 perusteissa kansainvälisyyskasvatusta on jälleen määritelty uudelleen. Erityisesti muutos näkyy kulttuurien välisen oppimisen ja eurooppalaisen kulttuurin suurempaa korostuksena sekä suomalaisen kulttuurin moninaisuuden tuomistamisena. Toisaalta voi kysyä, siirtääkö tämä opetuksen painopistettä liiaksi pois alkuperäisestä, hyvän eettisestä perustasta.

Kunnat ja koulut laativat omat opetussuunnitelmaansa kansallisten opetussuunnitelmien perusteiden pohjalta. Kunnat tarvitsevat apua tukien koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmatyötä ja mahdollista omaa oppimateriaalituotantoa. Koulut tarvitsevat paitsi tukea aihekokonaisuuksien toiminnallistamiseen myös pysyvää ja varmaa haakerahoitusta, joka ei riipu kunnan/kaupungin kulloisestakin taloustilanteesta.

Opetussisältöjen ja -menetelmien kehittämistarpeet niin perus- kuin muussakin koulutuksessa ovat ilmeisiä. Niin sanottua kriittisen pedagogiikan juonteet, samoin kuin taidekasvatukselliset pyrkimykset, tukevat hyvän kansainvälisyyskasvatukseen toteuttamista.

Opetuksen tulee tarjota välittömiä ilmiöiden syiden ja seurausten selvittämiseen ja erilaisen johtopäätösten tekemiseen, mikä puolestaan johtaa aktiiviseen ja kriittiseen maailmankansalaiseen kasvuun. Kriittinen ajattelu on myönteistä ja tuottavaa toimintaa. Se liittyy sekä älyyn että tunteeseen, se kyseenalaistaa tavallomaisuudet ja johtaa reflektiivisiin uudelleearviointeihin. Keskeistä on oppilaiden oma aktiivinen osallistuminen haakkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen, suorten omaa äänen kuuleminen.

Opetusmenetelmien valinnassa koulut ja oppilaitokset voivat hyödyntää omia vahvuuksiaan. Toimivia opetusmuotoja on monia, joskin erityisesti kokemukselliset ja toiminnalliset lähestymistavat on koettu hyviksi. Vaikka toiminta ja tunte ovat tärkeitä, keskeistä on tarjota myös asioiden monipuoliseen tiedostamiseen tähtäävää tietoa – sitä enemmän mitä pidemmälle opinnoissa edetään. Kun myös henkilökuunta eväessä määrin monikulttuuristuu, tulee asiasta entistäkin luonnollisempi.

Varhaiskasvatuksesta vapaaseen sivistystyöhön

Varhaiskasvatus

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvo- ja perustuu keskeisiin lapsen oikeuksia määritteleviin kansainvälisiin sopimuksiin ja kansallisiin säädöksiin. Vuoden 2005 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelee varhaiskasvatukseen päämääräksi henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämisen, toisten huomioon ottavien toimintatapojen vahvistamisen sekä lapsen itsenäisyyden asteittaisen lisäämisen.

Toiset huomioon ottavat toimintatavat tarkoittavat, että jokainen lapsi oppii olemaan huomioon otettuna ja välittämään toisista, subtautumaan myönteisesti itseensä, toisiin ihmisiin, erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin. Näihin tavoitteisiin päästään valitsemalla niitä tuke-

via oppisisältöjä, mutta erityisesti barjoittelemalla erilaisuuden ymmärtämistä sekä toisten kunnioittamista jokapäiväisissä toimissa. Monikulttuuriset varhaiskasvatustyöryhmät sekä moniammatillisten aikuistyöryhmien tuki ja malli tarjoavat tähän erinomaiset mahdollisuudet.

Päiväkodeissa ja esikouluissa toimitaan yhteistyössä koko lasta ja perhettä palvelevaa verkoston kanssa. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat opetus-, sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja liikuntatoimi, yksityiset palveluntuottajat, seurakunnat, järjestöt ja oppilaitokset. Varhaiskasvatukseen henkilökunnalla on suuri merkitys myös maahanmuuttajalasten kotouttamissuunnitelmien toimeenpanossa, ja kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa on työn onnistumisen edellytys.

Opetustoimen kanssa tehtävän yhteistyön keskeisessä sisällössä on yhteistyömuotojen ja rakenteiden luominen ja kehittämisen niin, että lapselle varmistetaan kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo. Varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus ja perusopetus muodostavatkin lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Juuri tämä jatkumo, eri ikävaiheisiin sopeututtuna, tarjoaa aivanlaatuiset mahdollisuudet suunnitelmallisuuteen ja pitkäjänteisyyteen myös kansainvälisyyskasvatuksessa.

Pienten lasten kanssa opetuksen on oltava konkreettista ja toimintaan kytkeytyvää. Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja monipuolinen luova ilmaisu ovat lapselle luonteenomaisia toimintatapoja. Samoin sadut, tarinat ja mielikuvituksen pohjaavat toiminnat viehättävät lapsia. Kasvattajan rooli on kuitenkin ratkaiseva: hän ohjaa ja tarjoaa virikkeitä. Ei ole yhdestekevää, millaisia tapoita kerrotaan tai mitä leikkejä leikitään. Kasvattajan tehtävä on auttaa lapsille välineitä ymmärtää maailmaa ja tarjota toimintamalleja toisten kohtaamiseen.

Perusopetus

Uusia Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004) toteaa, että Suomen perusopetuksen arvopohjana ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuus ja ympäristön elinkelvoinisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Arvopohjaa ja tavoitteiden lisäksi perusteissa luetellaan seitsemän aihealuetta, joiden edellytetään sisältyvän koulun kaikkien työskentelyyn. Yhdessä tällaiseksi aihekokonaisuudeksi on mainittu Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys. Sen päämääränä on auttaa oppilasta ymmärtämään suomalaisen ja eurooppalaisen kulttuuri-identiteetin olemusta, löytämään oma kulttuuri-identiteettinsä sekä kehittämään valmiuksia kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen sekä kansainvälisyyteen. Lisäksi opetuksessa on otettava huomioon kansalliset ja paikalliset erityispiirteet sekä kansalliskielet, kaksi kansankirkkoa, saamelaiset alkuperäiskansat ja kansalliset vähemmistöt. Perusteissa korostetaan myös sitä, että kouluissa on otettava huomioon suomalaisen kulttuurin monipuolistumisen eri kulttuureista tulevien maahanmuuttajien myötä.

Perusteissa painotetaan, että aihekokonaisuudet ovat opetus- ja kasvatustyön keskeisiä alueita, että ne tulisi sisällyttää eri oppiaineisiin ja koulun tapahtumiin ja että niiden tulisi näkyä koulun toimintakulttuurissa. Myös kansainvälisyyskasvatukseen tutkijat ovat korostaneet, ettei kyse ole erillisistä opintojaksoista, sisällöistä ja menetelmistä vaan kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta.

Suurin haaste peruskoulutuksessa lienee tällä hetkellä kansainvälisyyskasvatukseen suunnitelmallisuus ja saavutavuus. Vielä on kouluja, joissa se elää lähinnä julapubeissa ja marginaalissa tai yksittäisten opettajien opetussisällöissä. Tärkeä haaste olisi saada teemakokonaisuudet kunnien ja koulujen opetussuunnitelmien laadinnan keskiöön oppiaineiden rinnalle ja tavoittaa täydennyškoulutuksen kautta myös ne opettajat, jotka eivät ole aiemmin olleet aiheesta kiinnostuneita. Iluomiota kaipaa myös oppimateriaali, ja siksi oppimateriaalin ja oppikirjojen laatijat ovat tärkeä täydennyškoulutuksen kohteina.

Lukio

Elokuussa 2005 voimaantulleiden lukion opetussuunnitelmaa perusteiden mukaan lukion arvopohja nousee suomalaisesta sivistyshistoriasta, joka on osa pohjoismaista ja eurooppalaista kulttuuriperintöä. Kulttuuriperintöä tulee oppia vaalimaan, mutta myös arvioimaan ja uudistamaan. Perusteiden mukaan opiskelijoita kasvatetaan suvaitsevaisuuteen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Lukio-opetukseen lähtökohdaksi todetaan elämän ja ihmisoikeuksien kunnioitus. Sivistysnähteenä on pyrkimys totuuteen, ihmällisyyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Opiskelijaa tulee perusteiden mukaan jo lukioaikanaan saada kokemuksia siitä, miten tulevaisuutta rakennetaan yhteisillä päätöksillä ja työllä, ja hänen tulee oppia tuntemaan velvollisuutensa ja oikeutensa sekä kasvaa aikuisen vastuuseen valitsemistaan ja teoistaan. Lukio-opetukseen tulee myös korostaa kestävästä kehityksestä periaatteita ja antaa valmiuksia kohdata muuttuva maailma haasteet. Lukion opetussuunnitelma kannustaa kriittisyyteen – tuomitsemaan julkilausuttujen arvojen ja todellisuuden välisiä ristiriitoja sekä pohdimaan kriittisesti suomalaisen yhteiskunnan ja kansainvälisen kehityksen epäkohtia ja mahdollisuuksia.

Lukion aihekokonaisuudet poikkeavat hieman peruskoulua vastaavista. Eniten kansainvälisyyskasvatukseen tavoitteita on aihekokonaisuudessa Kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus. Kansainvälinen ulottuvuus näkyy kuitenkin kaikissa aihekokonaisuuksissa. Teema- kokonaisuudessa Aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys todetaankin: Tavoitteena on kasvattaa opiskelijoita osallistujiksi, vastuuta kantaviksi ja kriittisiksi kansalaisiksi. Se merkitsee osallistumista ja vaikuttamista yhteiskunnan eri alueilla sen poliittiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen toimintaan sekä kulttuurielämään. Osallistumisen tasot ovat paikallisen, valtakunnallisen, eurooppalaisen sekä globaali.

Myös lukion opetussuunnitelmaa perusteissa todetaan, että arvoperustan ja aihekokonaisuuksien tulee välittää lukion toimintakulttuuria, kaikkien oppiaineiden opetuksen tavoitteita ja sisältöitä sekä koulutyön organisointia. Keskeiseksi nousee jälleen opettajien ja hallinto henkilökunnan ammattitaito ja koulun yhteinen visio valtakunnallisia perusteita sovellettaessa sekä kunta- ja koulukohtaisia tavoitteita laadittaessa. Oppiainejakoisessa lukiossa vaarana on, että aihekokonaisuudet jäävät huomiotta, ellei niitä selkeästi nosteta esille. Ratkaisevaa on se, miten aiheet sisällytetään yleisen osan lisäksi oppiainejakoitaisiin sisältöihin ja koulun jokapäiväiseen toimintaan. Aineenopettajilla on vahva asiantuntemus modelta kansainvälisyyskasvatukseen keskeiseltä alueelta. Sen yhdistämisen suunnitelmalliseksi kansainvälisyyskasvatukseksi takaisi oppilaille varman ja monipuolisen pohjan kulttuurituntemukselle, kielitaidolle sekä yhteiskunnallisten kysymysten kriittiselle tarkastelulle ja toiminnalle paitsi kansallisella myös kansainvälisellä tasolla.

Ammatillinen koulutus

Kansainvälisyyskasvatuksen merkitys niin ammatillisessa peruskoulutuksessa kuin ammatillisessa aikuiskoulutuksessa on vahvistunut työmarkkinoiden globaalistuessa. Ammatillisen koulutuksen tulee tuottaa osaamista muuttuvien ja laajenevien työmarkkinoiden vaatimusten mukaisesti. Tavoitteena kansainvälisyyteen kasvussa on, että opiskelija oppii tulemaan toimeen monikulttuurisessa työympäristössä, kasvaa suvaitsevaisuuteen ja haastaa riittävästi kielitaidon sekä eri kulttuurien tuntemusta voidakseen osallistua opiskelijavaihtoon ja menestyä kansainvälistyvässä työmarkkinoilla. Ammatillisesta koulutuksesta valmistunut tarvitsee kansainvälistä osaamista esimerkiksi yhteistyössä eri kulttuureista ja kielialueilta tulevien yhteistyökumppaneiden kanssa sekä työskennellessä vieraisissa kulttuureissa globaaleissa kotimaisissa ja kansainvälisissä yrityksissä. Ammatillisen koulutuksen kansainvälistymisen keskeisenä tavoitteena on lisätä opiskelijoiden, opettajien, työpaikkaohjaajien ja työvoiman liikkuvuutta ja kansainvä-

listyvien työmarkkinoiden edellyttämää ammattiosaamista. Koulutuksen kansainvälistämistä keinoja vastata globalisaation aiheuttamia haasteisia painotettua myös valtioneuvoston eduskunnalle jättämässä globalisaatioselityksessä (2005).

Vuonna 1995 alkaneella Leonardo-ohjelmalla on ollut tärkeä rooli ammatillisen koulutuksen kansainvälistymisessä. Oppilaitoksissa ohjelma on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi luoda ja kehittää kansainvälisiä yhteyksiä. Nykyisin lähes jokainen ammatillista koulutusta antava oppilaitos on osallistunut liikkuvuushankkeeseen, ja yhä useampi osallistuu monivuotisiin kehittämishankkeisiin. Projektit ovat antaneet mahdollisuuden yhteistyöhöön, jolla on pitkäaikaisia vaikutuksia oppilaitosten arkipäivään sekä opetussisältöjen ja opetusmenetelmien kehittämiseen. Kehittämishankkeisiin osallistuville yrityksille ohjelma on tarjonnut mahdollisuuden osallistua koulutuksen kehittämiseen ja varmistaa, että uudet koulutuskokonaisuudet ja materiaalit vastaavat työelämän tarpeita. Leonardo-ohjelma on lisäksi tuonut selkeän vaihtoehdon paikalliselle yhteistyölle – ohjelmaan osallistuu yli 30 maata. Ohjelman avulla yritykset ovat usein solmineet ensimmäisen kontaktin uuden eurooppalaisen maan kanssa.

Korkeakoulut

Korkeakouluista puhuttaessa todetaan usein, että ne ovat aina olleet kansainvälisiä. Tämä pitääkin osittain paikkansa. Akateeminen eliitti ja tietyn ammattiryhmät ovat aina olleet kosmopoliitteja. Ei ole kovin pitkä aika siitä, kun Suomesta oli mentävä ulkomaille korkea-asteen koulutukseen, koska yliopistoja ei maassa vielä ollut. Tällä hetkellä kansainvälistyminen korkeakouluissa on erilaista. Erasmus-, Nordplus-, Lingua- ja Tempus-ohjelmien myötä kansainväliset vaihto-ohjelmat ovat tulleet kaikkien ulottuville varallisuudesta ja yhteiskuntaluokasta riippumatta. Nämä vaihto-ohjelmat luovat erinomaiset mahdollisuudet kulttuurien väliselle oppimiselle sekä myöhemmälle kulttuurien väliselle ja kansainväliselle työskentelylle eri ammattialoilla. Myös Bolognan sopimukseen mukainen kaksiportainen tutkintorakenne ja siirtyminen yhteiseen opintojen pisteytykseen lisää vaihto- ja yhteistyömahdollisuuksia.

Korkeakoulut – sekä yliopistot että ammattikorkeakoulut – ovatkin solmineet vilkkaasti yhteistyösopimuksia eri maiden oppilaitosten kanssa. Sekä opettaja- että opiskelijavaihdot englanninkielisine opetuksineen ovat hiljalleen tulleet osaksi korkeakoulujen normaalia toimintaa. Rahoitusongelmia on tuottanut yhteistyö Euroopan ulkopuolisten korkeakoulujen kanssa, mutta uusia mahdollisuuksia on löytymässä myös tämän toiminnan rahoitukseen (esimerkiksi North-South-verkostot ja Erasmus Mundus -ohjelma). Yhteistyössä on opetuksen lisäksi keskeistä tutkimus- ja kehittämisyhteistyö, joka suureksi osaksi ohjaakin yhteyksien solmimista. Kansainväliset tutkimusryhmät ovat merkittävä potentiaali ongelmien ratkaisussa. Kansainvälisyyskasvatukseen näkökulmasta tärkeää on pohtia, miksi sen eri osa-alueiden tutkimiseen on käytetty kovin vähän resursseja.

Kysyä voi myös sitä, missä määrin kansainvälisyyskasvatukseen sisältöalueet ovat tavoittaneet korkeakoulut ja miten korkeakouluopetus antaa valmiuksia globaaliin kansalaisuuteen. Eikä eniten huomiota ovat saaneet kulttuurien tuutemukseen ja kulttuurikompetensseihin liittyvät erityiskurssit ja globalisaation taloudellinen ulottuvuus. Sen sijaan ihmisoikeuskysymykset, rauha ja konfliktit, tasa-arvo, köyhyys- ja kehityskysymykset sekä globalisaation sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus ovat edelleen pienen opiskelijajoukon kiinnostuksen kohteita ja korkeakoulutuksen valtavirtaa ulkopuolella. Vähän huomiota ovat saaneet myös VKE:n toiminnan kokonaisuus, sen eri julistukset ja sopimukset sekä vuosittain tavoitteet. Tällä on suora vaikutus kouluissa ja ammatielämään. Jos suuressa osassa korkeakouluja ei opeteta eikä tutkita suurinta osaa VKE:n toiminnasta (erityisesti sosiaalista ja kulttuurista), ei myöskään kou-

luissa eikä muissa sivistyslaitoksissa anneta tähän liittyvää koulutusta. Samoin jokainen uusi virkamiespolvi joutuu aloittamaan virkaansa näiden asioiden osalta alusta. (Milkka Pietilä *Politiikka-lehdessä* 2/2004.)

Valtioneuvoston kehityspoliittisessa ohjelmassa yliopistoja ja korkeakouluja kannustetaan vahvistamaan kehityskysymysten opetus- ja tutkimusresursseja sekä hakeutumaan vastaavaroiseen yhteistyöhön kehitysmaiden organisaatioiden kanssa. Toivottavasti tämä herättää kiinnostuksen paitsi yhteisiin tutkimusohjelmiin, myös korkeakoulutuksen sisältöjen uudistamiseen muuttuneen maailmantilanteen ja kansainvälisyyskasvatukseen näkökulmasta.

Erityisen tärkeää kansainvälisyyskasvatuksen opetus on tuleville opettajille, toimivatpa he sitten varhaiskasvatukseen, perusopetukseen tai aikuiskasvatukseen parissa, sillä heidän tehtäväänsä on kasvattaa tietämystä eri ikäryhmissä. Opettajankoulutuksemme merkittävä kehittämishaaste on lisäksi erilaisten kulttuurien, myös monikulttuurisen nuoris- ja mediakulttuurien, kohtaaminen koulussa.

Kansainvälisyyskasvatuksen huomioiminen opettajien peruskoulutuksessa on tällä hetkellä määrällisesti ja sisällöllisesti kirjavaa. Lähiinää se on huomioitu erillisessä opintokokonaisuudessa, joka tavallisimmin on nimeltään monikulttuurisuuden tai kulttuurienvälisen kasvatuksen kurssi. Sen sijaan näkökulman kokonaisvaltaisempi välittyminen opetettavissa aiheissa ja kasvatustieteiden sisällä on vielä vähäistä muutamina erillisinä lukuina ottamatta. Aihokokonaisuuksien tulevaisuuden kannalta on oleavaista pohtia, missä määrin kansainvälisyyskasvatus löytää tiensä opettajankoulutuslaitosten opinto-ohjelmiin ja erityisesti niiden käytännön toteutuksiin.

Vapaa sivistystyö

Vapaa sivistystyö tukee yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansainvälisyyden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista. Sen perusluonteeseen kuuluu monimuotoisuus ja monesta muusta koulutuksesta poikkeava vapaus. Tämä vapaus tarkoittaa opiskelijan näkökulmasta opintoihin osallistumisen vapautta. Koko toiminnan kannalta vapaus tarkoittaa sitä, että tavoitteita ja sisältöjä ei aseteta toimijoiden ulkopuolelta, vaan niistä päättävät toimintaa ylläpitävät organisaatiot ja niiden taustayhteisöt.

Kansainvälistymisen ja monikulttuuristumisen edellyttävät kieli- ja viestintätaitoja, kulttuurien ja ajattelutapojen tuntemusta, suvaitsevaisuutta ja muuta yleissivistystä. Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat jo nyt merkittäviä aikuisväestön kielikouluttajia. Uusi haaste on globalisaation ymmärtämistä ja kestävästä kehityksestä tukeva opetus.

Opetettavista sisällöistä taide- ja taitoineet toimivat erilaisten kielten kieleksi ja tulkkina omasta äidinkielenästä riippumatta. Lisäksi yhteiskunnallisten ja humanististen aiheiden opinnoissa on luontevaa pohtia eriarvoistumiseen ja syrjäytymiseen liittyviä kysymyksiä. Näiden pohdintojen avulla on mahdollista madaltaa raja-aitoja eri kulttuureista tulevien opiskelijoiden kesken. Myös opettajien täydennyskoulutuksessa painotettavat yhteisöllisyysopinnot auttavat ymmärtämään muideakin kuin oman työyhteisön työntekijöitä tai oman maan kansalaisia.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset toimivat joko koordinaattoreina tai partnereina useissa eurooppalaisissa yhteistyöhaakkeissa. Lisäksi kansainvälistä yhteistyötä tehdään oppimiskumppanuus-, opetushenkilöstön liikkuvuus- ja verkostoitumishaakkeissa. Vaikka kansainvälisissä haakkeissa mukava oleminen jo sisältään kehittää globalisaation ymmärtämistä, on ruusuaan aihikirjon joukossa myös kansainväliseen yhteistyöhön suoraan liittyviä aiheita, ku-

ten kulttuurienväliseen oppimiseen, maahanmuuttajien koulutukseen, kielten opetukseen, elinikäiseen oppimiseen ja tasa-arvokysymyksiin liittyviä haasteita.

Opettaja kansainvälisyyskasvattajana

Kansainvälisyyskasvatukseen tarvitaan alan kirjallisuutta, monenlaista muuta materiaalia ja vieraita asiantuntijoita. Opettajilla on kuitenkin pedagoginen vastuu toiminnasta, sillä he ovat tietoisia kasvatuksen jatkumosta sekä tietojen integroitumisesta koulujen ja oppilaitoksen muuhun kasvatus- ja opetustoimintaan.

Koulussa valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden tavoitteiden mukaisesta kansainvälisyyskasvatuksesta vastaakin viime kädessä opettaja. Oulun yliopistossa Tiilikä ja Väätäinen (1995) ovat tutkineet opettajien käsityksiä kansainvälisyyskasvatuksesta pro gradu -tutkielmassaan². Lähes kaikki tutkitut pitivät sopivana metodina läpäisyperiaatetta. Esimmistö piti kansainvälisyyden opettamista tärkeänä ja olisi valmis lisäämään sitä kouluopetukseen. Silti opettajat toteuttivat kansainvälisyyskasvatusta harvoin.

Opettajan itsensä on oltava sitoutunut kansainvälisyyskasvatukseen arvoihin ja tavoitteisiin, sillä hän vaikuttaa oppilaisiin juuri omien asenteidensa ja toimintatapojensa kautta. Kansainvälisyyskasvattajana opettaja tarvitsee perinteisten pedagogisten tietojen ja taitojen lisäksi interkulttuuriseen kompetenssiin liittyviä tietoja, taitoja ja asenteita. Kriittisen koulukulttuurin edustajat näkevät kansainvälisyyskasvatusta toteuttavan opettajan tehtäväksi taistella epätasa-arvoa, rasismia ja epäoikeudenmukaisuutta vastaan.

Peruskoulussa paikalla on erilaisista taustoista ja elämäntilanteista tuleva koko ikäluokka. Siksi ne ovat kasvatuksellisesti tärkeitä. Opettajat toimivat monella tavalla kulttuurien leikkauspisteessä ja voivat olla sillanrakentajina kulttuurien sekä menneisyyden ja tulevaisuuden välillä. He voivat avata ovia ja tarjota ymmärtämisen välineitä yksilöiden ja ryhmien välille sekä rakentaa visioita tulevaisuudesta, jossa kulttuurienvälinen yhteistyö mahdollistaa rikastuttavaa eikä rasittavaa tekijää.

Usein sanotaan, ettei toisia opi ymmärtämään, ellei ensin tunne itseään ja omaa kulttuuriaan. Samalla tavalla voi todeta, ettei itseään ja omaa kulttuuriaan opi ymmärtämään ennen kuin muille saa vertailukohtia. Toiset antavat peilejä, joilla voi arvioida omaa kulttuuria ja saada siten mahdollisuuksia nähdä omat rajoitteensa ja etnosentrisyytensä.

Opettajan työ on muuttunut kaikilla kouluasteilla entistä monimuotoisemmaksi. Työn pedagoginen laajentuminen näkyy selvimmoin silmin, miten avoimet oppimisympäristöt muuttavat perinteisen luokkahuoneen elektroniseksi ja maailmanlaajuisiksi oppimisympäristöiksi. Myös oppilaiden vanhemmat arvioivat koulun opetustyötä ja ottavat siihen kantaa aikaisempaa aktiivisemmin.

Pysyvää työssä on oppijoiden ja sitä kautta koko yhteiskunnan päivittäinen kohtaaminen! Kulttuurien ja erilaisuuden ymmärtäminen ja kunnioittaminen ja toisaalta yhteiskunnassa tarvittavien yhteisten arvojen etsiminen ja ylläpitäminen kuuluvat opettajan perustyöhön.

---

² Kansainvälisyyskasvatuksen toteutumisesta kouluissa ja oppilaitoksissa on vain vähän tutkimustietoa. Esimerkiksi yhtään aiheeseen fokusoidusti tehtyä väitöskirjatasoista tutkimusta ei ole.

M monet tutkijat ovat kiinnittäneet erityisbuomiota opettajien valmiuksiin monikulttuurisuus- ja kansainvälisyyskasvatuksessa. Tällaisia valmiuksia – jotka sopivat myös muihin kansainvälisyyskasvattajiin – on mainittu muun muassa seuraavat tekijät:

- (1) Omaan taustansa ja kulttuurinsa tuutemiseen: sen ymmärtämiseen, että yksilö katsoo asioita tietystä näkökulmasta, koska on syntynyt tiettyyn ympäristöön, ja sen tajuamiseen, ettei tuo näkökulma ole yleispätevä, vaan jostain muusta näkökulmasta katsottuna asiat näyttäisivät erilaisilta.
- (2) Toisten kulttuurien tuutemus, mikä sisältää sekä ulospäin näkyviä puolia, kuten kieli, pukeutumiseen ja tavat, mutta myös kulttuurin syvärakenteeseen liittyviä tekijöitä, kuten arvot, uskomukset ja tabut. Usein vasta kulttuurin syvärakenteen tuutemiseen tekee ulkoisten piirteiden ymmärtämiseen mahdolliseksi.
- (3) Kommunikointiin liittyvät asenteet ja taidot, kuten yhteiseen kieleen löytämiseen ja monet nonverbaalit kyvyt. Aivan yötä olevaisia ovat sellaiset asenteisiin ja taitoihin liittyvät valmiudet kuin empatia, arvostus, kiinnostus, toisen kuuntelu, perspektiivitohtokky ja halu molempipuoliseen oppimiseen.
- (4) Yhteiskunnalliseen tietämys, tiedostus, välittämiseen ja vastuu. Monet epätasa-arvoon liittyvät tekijät kulttuurien välisissä suhteissa ja kansainvälisissä kysymyksissä eivät ole riippuvaisia pelkästään ihmisten välisistä asenteista, tiedoista ja taidoista vaan johtuvat yhteiskunnallisista rakenteista ja valtakysymyksistä. Jos niitä haluaa muuttaa, ne on tuutistettava ja ryhdyttävä toimimaan kansainvälisyyskasvatukseen arvojen mukaisesti.
- (5) Pedagogiset taidot kansainvälisyyskasvatukseen hoitamiseksi. Tämä sisältää tiedolliset valmiudet kansainvälisyyskasvatukseen sisältöalueista, mutta myös pedagogiset valmiudet eri ikäryhmien kanssa työskentelyyn, osallistavien ja tiedostusta lisäävien menetelmien käyttämiseen, sopivien oppimateriaalien ja yhteistyökumppaneiden löytämiseen sekä opetussuunnitelmien rakentamiseen. Tulosten kannalta juuri opetussuunnitelmalliseen ja pedagogiseen jatkumoon rakentamiseen, buomion kiinnittämiseen koko toimintakulttuuriin sekä yhteistyö opettajakollegoiden ja alaa muiden toimijoiden kanssa tuottaa parhaat tulokset.

Mediakasvatus ja mediakriittisyys

Mediat vaikuttavat ajatteluunne enemmän kuin arvaammekaan. Ne muokkaavat makuja, luovat elämisen malleja, hallitsevat yhteiskunnallista ja yksityisten ihmisten keskustelua, uudistavat kielekäyttöä. Media toimii yhteiskunnallisena sidosaineena – yhdistää ryhmiä, kasaa ja kasakuntia. Samalla se kuitenkin erottaa ja luo enakkoluuloja ja stereotyyppioita, osoittaa me-hegen ja solidaarisuuden rajat.

Mediat – mukaan lukien mobiili- ja tietoverkot – lähenävät ja erottavat kulttuureja toisistaan sekä ovat globaalisti kiinteä osa nuorisokulttuureja. Siitä on pitänyt huolea erityisesti mediayhtiöiden maailmanlaajuiseen taloudelliseen, teknologiseen ja sisällölliseen yhteensulautumiseen. Globaaliin viestintämaisemaan murrokseen kuuluu myös uudelaianen julkisuus, jota on tarjolla enemmän ja helpommin kuin koskaan aikaisemmin.

Viestien väläpito ja kulttuuristen vaikutteiden saaminen on entistä helpompaa, nopeampaa ja tehokkaampaa erityisesti sähköisen viestinnän ansiosta. Verkossa viestiminen on helppoa, ja yhä useammat saavat viestinsä yhä useampien ulottuville.

Kulttuurien välisen viestinnän kannalta mediat siis toisaalta synnyttävät kansainvälisiä ongelmia, toisaalta ne, varsinkin World Wide Web, ovat oiva kansainvälisyyskasvatukseen väline.

Kansainvälisyyskasvatus ja mediakasvatus kiinnittyvät kumpikin globaaliin kansalaisuuteen, jossa yksilön tulisi ymmärtää oma roolinsa toimijana, joka vaikuttaa ja elää olemassa olevissa rakenteissa, niiden rajoittamana mutta samalla niiden muovaajana. Kansainvälisyyskasvatukseen opetuksessa tämä kiteytyy kulttuuristen erojen ja monimerkityksisyyden näkyväksi tekemiseen ja problematisoimiseen, mikä on myös kulttuurisen ja yhteiskunnallisen mediakasvatuksen ydintä. Toinen keskeinen teema on rohkeisuus viestien omaan tuottamiseen. Mediakasvatus onkin kokonaisuudessaan merkittävä tekijä maailmanlaajuiseen yhteisvastuuseen ohjauksessa kansainvälisyyskasvatuksessa.

Mediataitojen ytimenä pidetään tutkivaa otetta mediamaailmaan eli mediakriittisyyttä sekä rohkeutta ilmaista itseään median avulla. Taitoalueina pidetään (1) reflektiivaa otetta käyttäjän omaan mediaympäristöön (2) ymmärrystä mediailmaisun tavoista ja median esitysten eli mediatekstien analysointitaitoja sekä (3) ymmärrystä mediatuotannon prosessista eli tekemisen taitoa.

Medioiden ymmärtämisessä eivät siis enää riitä vastaanottamisen taidot, on osattava myös itse tuottaa viestejä ja tuotettava demokraattisen yhteiskunnan viestintäilmiöt sisältäpäin. Voidaan puhua "mediasivistyksestä", joka merkitsee sekä medioiden sisällöllistä ja menetelmällistä hallintaa että käsitystä viestinnän perusrakenteista. Lähes samaa tarkoittaen voidaan puhua medialukutaidosta ja mediakirjoitustaidosta, kyvystä käyttää ja tulkita kuvallisia, äänellisiä ja sanallisia viestejä sekä niiden yhdistelmiä.

Mediakasvatukseen aseman vahvistamiseen opetuksessa on useita syitä:

- (1) Mediasisältöjen ulottuminen globaalisti kulttuurista toiseen erityisesti tietoverkon välityksellä on keskeinen ilmiö. Kansainvälisten oppiaineistojen käyttö on helppoa julkisten joukkoviestimien, esimerkiksi verkkolehtien välityksellä. Myös oppilaiden omat tuotokset on helppo vaihtaa kulttuurista toiseen vaikkapa digivideo-viesteinä (DV-mail).
- (2) Median kiinnittyminen vankasti nuorisokulttuureihin eri puolilla maailmaa on ilmeistä. Nuorille ajankohtaisten mediasisältöjen käsittely läbentää opetusta ja nuorten maailmaa.
- (3) Rohkeus ja taito viestiä eri kulttuurien välillä on maamme selviytymisen elto yltä lailla kansainvälisessä kilpailussa kuin omassa yhä monikulttuurisemmassa yhteiskunnassa.

Kansainväliset kysymykset ja niiden tarkastelu mediakasvatuksellisia metodein ovat osoittautuneet oppilaita ja opiskelijoita vahvasti motivoiviksi ja aktivoiviksi. Kansainvälisyyden huomioitava mediakasvatus auttaa lapsia ja nuoria paremmin ymmärtämään maailmaansa ja sen ongelmia; mediakasvatuksessa kyse on minään ja maailman väliseen suhteeseen luomisesta.

Kestävää kehitystä edistävä koulutus

Kestävää kehityksen tavoitteena on inhimillinen, tasa-arvoinen ja välittävä globaali yhteiskunta, jossa tunnustetaan kaikkien oikeus ihmisarvoiseen elämään. Sen perusta on sukupolvien välinen vastuu ja kunnioitus. Kestävää kehityksen taustana on pyrkimys sosiaaliseen ja taloudelliseen oikeudenmukaisuuteen sekä elämän monimuotoisuuden kunnioitukseen ja suojeluun. Kulttuurisen moninaisuuden kunnioittaminen ja ymmärtäminen on välttämätöntä kestävässä kehityksessä pyrittäessä. Samalla on tärkeää ymmärtää, että kulttuurien monimuotoisuuden perusta on luonnon monimuotoisuudessa. Kulttuuri vaikuttaa kaikkeen toimintaan, kuten luonnonvarojen käyttöön ja paikallisiin tuotanto- ja kulutustapoihin.

Koulutus on keskeinen keino edistää kestävässä kehityksessä ohjauksia arvoja ja niiden perustuvan elämäntavan omaksumista, lisätä ihmisten kykyä käsitellä globaaleja kehityskysymyksiä sekä kasvattaa kriittiseen ajatteluun ja keksimään ratkaisuja kestävässä kehityksen ongelmia. Kestävää kehityksen opiskelu toteutuu yleensä monitieteisesti läpäisyperiaatteella. Tämä edellyttää uuden ajattelumallin omaksumista, sillä ympäristönsuojelu, sosiaalinen kehittäminen ja talouden kehittäminen on totuttu hahmottamaan omia jo perinteisiä sektoreina. Ongelma on kansainvälinen, ja sen ratkaisu on yksi tulevaisuuden haasteista.

Koulutus on ollut kestävässä kehityksen asialistalla alusta alkaen, aina Brundtlandin komission raportista (1987) lähtien. Rio ympäristökongressissa (1992) seuraukokouksessa Johannesburgissa (2002) kestävässä kehityksessä sisältöä vahvistettiin kokonaisvaltaisempaan suuntaan; ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen ulottuvuus on nyt huomioitava integroituna kestävässä kehityksen edistämässä. Johannesburgissa kestävässä kehityksessä toimintasuunnitelma sidottiin myös johdonmukaisesti toteuttamaan vuosittain julistuksen tavoitteita. Samalla asiaa edistävä koulutus liittyy julistuksen Koulutus kaikille -prosessiin.

Toimintasuunnitelmassa koulutuksen kehittämisen välineeksi ehdotettiin Kestävää kehitystä edistävä koulutuksen vuosikymmenen (DESD) viettoa 2005–2014. Kehykset kansallisille ja alueellisille toteutuksille on luonut vuosikymmenen kansainvälinen koordinaattori Unesco. Alkuvuodesta 2006 valmistuu Suomen koko koulutusjärjestelmään kattava DESD-strategia yhdessä alueelliseen yhteistyöhön kuuluva kansallinen Baltic21E -toimintasuunnitelman kanssa. Suomen kestävässä kehityksessä toimikunnan koulutusjaoston kestävässä kehityksessä strategia opetussektorille (valmistuu alkuvuonna 2006) on yhteydessä edellisiin. Kattava Suomen kestävässä kehityksessä strategia valmistuu kesän 2006 aikana.

Tällä hetkellä kestävä kehitys sisältyy kansallisiin koulutussektorin ohjausasiakirjoihin, kuten opetusministeriön strategia vuodelle 2015, koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisen suunnitelma vuosille 2003–2008 sekä vuosien 2006–2009 toiminta- ja taloussuunnitelma. Se sisältyy myös perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien valtakunnallisiin perusteisiin sekä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tulossopimuksiin 2004–2006 opetusministeriön kanssa. Opetushallinnon lisäksi ympäristöhallinto ja muut hallinnonalat tuottavat aiheesta tietoa ja erilaisia palveluita kasvattajien, opettajien ja kouluttajien käyttöön. Kansalaisten ympäristötietoisuuteen, valintoihin ja elämäntapaa vaikuttavat hallinnonalojen lisäksi elinkeinoelämä, erilaiset järjestöt, seurakunnat, harrastuspiirit ja media.

Ihmisoikeuskasvatus

Ihmisoikeus- ja kansainvälisyyskasvatus ovat tavoitteiltaan ja sisällöiltään lähes identtiset. Eri kausojen ja kulttuurien riippakainelo, rasismi ja muukalaisvihan väheheminen, tasa-arvon toteutuminen, oikeudenmukaisuuden ja ihmisarvon kunnioittaminen sekä ylikansallinen yhteisvastuu ovat yhteisiä päämääriä.

Ensimmäisen kerran ihmisoikeuskasvatukseen tavoitteet mainitaan YK:n yleismaailmallisessa ihmisoikeuksien julistuksessa (1948, artikkla 26, 2): "Opetuksen on pyrittävä ihmisen persoonallisuuden täyteen kehittämiseen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen. Sen tulee edistää ymmärrystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja rotu- ja uskontoryhmien kesken sekä pyrkii edistämään Whdistyneiden Kansakuntien toimintaa rauhan ylläpitämiseksi." Tämä tavoite, samoin kuin itse asiakirja, toimivat yhteisillä ihmisoikeuskasvatuksen runkona ja ohjeistajana.

Ihmisoikeuskasvatus on ollut kansainvälisellä kentällä näkyvästi esillä jo usean vuosikymmenen ajan. Erityisesti YK ja sen alaiset järjestöt (etenkin Unesco) ovat olleet aktiivisia ihmisoikeuskasvatukseen tavoitteiden ja päämäärien asettamisessa. Maailmanlaajuisen ihmisoikeuskasvatukseen vuosikymmen (1995–2004) päättyi kansainvälisen toimintaohjelman julkistamiseen seuraaville vuosille. Tulevina tavoitteina on saattaa ihmisoikeuskasvatus jokaisen ulottuville sekä korostaa sen asemaa erityisesti perusopetuksessa. Nyt valmisteilla oleva kansallinen toimintaohjelma kansainvälisyyskasvatukseen liioista on hyvä väline ihmisoikeuskasvatukseen velvoitteiden toimeenpanolle Suomessa.

Ihmisoikeuskasvatukseen perustava ovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset, etenkin YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus. Työn tavoitteena on ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja edistämisen kautta saavutettava, rajat ylittävä ymmärrys ja yhteistyö, syrjivään vastustamiseen, kansainmisten kunnioittamiseen sekä rauhan ja väkivallattomuuden edistämiseen. Työ pyrkii lisäämään suvaitsevaisuutta ja kunnioitusta eri kausoja ja kulttuureja sekä niiden arvoja ja elämäntapaa kohtaan, kommunikaatiota ja yhteistyötä ongelmien ratkaisemiseksi sekä tietoisuutta jokaiselle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista. Ihmisoikeuskasvatus pyrkii kehittämään moraalista ja sosiaalista vastuuta. Pyrkimyksenä on välittää sellaisia tietoja ja taitoja, joilla edistetään yksilöiden ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksia kansainvälistyvässä maailmassa. Jokaisista pyritään kannustaa toimintaa epäoikeudenmukaisuuden ja syrjivien käytäntöjen poistamiseksi.

Euroopan neuvosto on ollut pitkään aktiivinen toimija ihmisoikeus- ja demokratiakasvatukseen edistämässä. Sen mukaan ihmisoikeuskasvatuksessa on kolme perusulottuvuutta, jotka ovat sisältö, eetos ja rakenteet.

Opetuksen sisältöä ovat ihmis- ja perusoikeussopimusten lisäksi myös ne yhteiskunnalliset näkemykset ja liikkeet, jotka ovat muuttaneet yhteiskuntaa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia toteuttaviksi. Esimerkkejä ovat vaikkapa poliittisten puolueiden ja lehdistön synty, naisasiainliike, orjuuden vastustaminen ja lapsityövoiman käyttöä estäminen.

Ihmisoikeus- ja demokratiakasvatukseen eetos on toisia ihmisiä kunnioittava, oikeudenmukainen ja mielipiteenilmaisuuksia kannustava. Kaikkien kasvatustahojen tulisi viritellä oma toimintakulttuurinsa tukemaan aktiivisten ihmisoikeuksien puolustajien kasvua.

Ihmisoikeuskasvatus tekee näkyväksi sen, miten yhteiskunnalliset ja muut rakenteet tukevat tai ehkäisevät ihmisoikeuksien toteutumista. Näitä rakenteita ovat mm. säädökset, osallistumisjärjestelmät, rahoitusjärjestelmät ja palvelut. Yhteiskunnalliset rakenteet voivat myös olla kulttuurin syvärakenteissa, lähtien katsoen lähes näkymättömiä. Näitä ovat esimerkiksi valtarakenteet, kunniakäsitteet, roolimallit ja toimintakulttuurit.

Koska ihmisoikeudet kattavat koko inhimillisen elämän kirjoja, on ihmisoikeuskasvatukseen toimiala erityisen laaja. Siibee kuuluvat niiii poliittiset ja yhteiskunnalliset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset kysymykset kuin ympäristölliset, terveydelliset ja yhteisölliset teemat ja näkökulmat.

Yksinkertaisimmillaan ihmisoikeuskasvatus on hyvää käytöstä, toisten huomioon ottamista ja heikoimpien auttamista ja tukemista. Se on epäoikeudenmukaisuuden vastustamista ja vastuunkaatoa. Ihmisoikeuskasvatukseen pitkään linjaa tavoitteena on vaikuttaa asesteisiin ja konkreettiseen käytökseen tuohonjuuritasolta aina ylätasoon päätöksenteokoon asti.

Kansalaisjärjestöt kansainvälisyyskasvattajina

Kansainvälisyyskasvatus on kuulunut muodossa tai toisessa järjestötyössä keskeisimpiin osa-alueisiin sen alkuajoista lähtien. Aluksi ei pohjoisella pallonpuoliskolla tosien puhuttu varsinaisesta kasvatuustyöstä, vaan enimmäkseen tiedotettiin uusista asioista.

Nykyään kansainvälisyyskasvatukseen työvälineitä järjestötyössä ovat paitsi perinteinen kasvatuustyö myös vaikuttamistoiminta ja lobbaus, tiedotus sekä kampanjoinni. Viime aikoina erilaisuuden hyväksyntää ja kunnioittamista on edistetty tuomistamalla erilaisia syrjintäperusteita ja yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuus toteuttaa parhaimmillaan järjestötoiminnan arvo-pohjaa sisältyviä demokraattisia ja ihmisten osallistumiseen liittyviä tavoitteita.

Kansalaisjärjestöt tarkoittavat yleensä kansainvälisyyskasvatuksella kaikkea sellaista toimintaa, joka ohjaa maailmanlaajuiseen yhteisvastuuseen. Käsitteen alle mahtuvat muun muassa ihmisoikeus-, kehitys-, monikulttuurisuus-, rauhan-, tasa-arvo-, media-/viestintä- ja ympäristökasvatus. Viime vuosina kansainvälisyyskasvatus on saanut terminä myös uusia värityksiä. Toimijoiden lähtökohdista määriteltävä voidaankin puhua suvaitsevaisuus- tai globaalkasvatuksesta tarkoittaen samaa tai lähes samaa asiaa. Eri osa-alueet myös liikkittyvät usein toisistaan. Esimerkiksi monikulttuurisuus käsittelee tasa-arvon, suvaitsevaisuuden ja viestintään kysymyksiä.

Kansalaisjärjestötoiminta voi parhaimmillaan tukea elinikäisen oppimisen periaatteita tarjoamalla mahdollisuuksia osallistumiseen. Kansalaisjärjestöjen vahvuus onkin niiden kyvyssä mukautua kulloinkin vallitsevaan tilanteeseen ja tarjota halukkaille mahdollisuus toimia vapaaehtoistyössä omien arvojen ja kiinnostuksensa mukaisesti. Siksi kansalaisjärjestökenttä on laaja ja heterogeeninen. Laskutavan mukaan Suomessa on satojatuhansia yhdistyksiä ja järjestöjä, joissa on jäseninä Suomen väkiluku moninkertaisesti. Osa järjestöistä on hyvin pieniä, toimintaa toteuttaa vain muutama aktiivinen joukko. Suurilla tuhansien jäsenen järjestöillä on vaikutusvaltaa, ja ne toimivatkin suurten ohjelmien toteuttajina ja alansa edunvalvojina.

Ihmiset tekevät vuorokauden aikana useita tietoisia tai tiedostamattomia ratkaisuja, joilla on vaikutusta koko maapallon hyvinvointiin. Erityisesti lasten ja nuorten valintoihin harastuksilla ja ystävillä on suuri merkitys. Järjestötoiminnalla on – median lisäksi – suuret mahdollisuudet lisätä kansainvälisyyskasvatukseen vaikuttavuutta.

Kansainvälisyyskasvatukseen näkökulmasta toimijoita ja toimintamahdollisuuksia voidaan jaotella löyhästi esimerkiksi seuraavasti.

Traditionaaliset toimijat ja toimintamahdollisuudet

Nuorison aktivoitumisen 1960-luvulla toi mukanaan takavärkkipäivän ja rauhanliikkeen. Niiden rinnalle paikkansa ovat vakiinnuttaneet mm. VK-liiton maailmankansalaisen kypsyyskoe, lasten ja nuorten itsensä toimimisen läberrillisiä kouluissa ja oppilaitoksissa sekä Kirkkojen kansainvälinen vastuuviikko.

Kansalaisen toimintamahdollisuudet

Kaikki eivät pidä perinteistä vapaaehtoistyöhön pohjautuvaa järjestötoimintaa itselleen sopivana vaihtoehdona. Se ei kuitenkaan estä toimimasta vastuullisesti ja ajattelevasti. Maksamalla jäsenmaksua tai lahjoittamalla rahaa tai tavaraa keräyksiin tuetaan tekevänsä jotain konkreettista. Ostamalla reilua kaupan tuotteita, kirjoittamalla nimensä vetoomukseen tai kantamalla kädessään valkoista rauhaa, joka muistuttaa maailman päättäjiä sitoutumisesta vuositavoitteisiin, yksittäinen kansalainen tekee tietoisia valintoja, on aktiivinen. Kummitalpsitoiminnan kautta voi seurata kehitysmaiden lasten ja nuorten elämää/arkia ja oppia uutta. Urheilukin voi parhaimmillaan toimia kansoja yhdistävänä ja kaikkien ymmärtäväksi keinoja tukea kansainvälisyyskasvatusta.

Rakenteelliset toimijat

Lähes kaikki suomalaiset ovat jonkin järjestön jäseniä. Ammattiyhdistysliikkeen ja kirkon kautta monet osallistuvat joskus tiedostamattaankin erilaisiin keräyksiin tai tempauksiin.

Kansalaisjärjestöt ovat verkostoituneet Kepan (Kehitysyhteistyön Palvelukeskus ry) koordinoiman kansainvälisyyskasvatusverkoston alle. Verkosto kokoaa yhteen kaikki sellaiset toimijat, jotka määrittelevät toimintansa kuuluvan kansainvälisyyskasvatukseen piiriin. Verkoston ensisijaisena tarkoituksena on tukea järjestöjen tekemää kansainvälisyyskasvatustyötä ja edistää alan toimijoiden verkostoitumista. Lisäksi sen avulla kootaan ja tuodaan esille kansainvälisyyskasvatukseen liittyvää materiaalia sekä tarjotaan järjestöille neuvontaa ja koulutusta. Verkostolla on myös edunvalvontarooli.

Uudet toimijat

Maahanmuuttajien myötä kansainvälisyyskasvatus on saanut uusia resursseja ja asiantuntijoita. Monet maahanmuuttajat ovat perustaneet omia yhdistyksiä, jotka toteuttavat haasteita maahanmuuttajien erityisessä kotimaassa ja järjestävät samalla toimintaa eri-ikäisille osallistujille Suomessa. Lähtötulevaisuuden haaste on saada maahanmuuttajat ja kanta-väestö toimimaan nykyistä aktiivisemmin myös yhdessä.

Vaitykset tekevät omalta osaltaan kansainvälisyyskasvatusta palkkaamalla työntekijöitä eri puolilta maailmaa palvelukseensa; monikulttuurinen työympäristö antaa oivan mahdollisuuden käyttää kansainvälisyyskasvatukseen.

Järjestäytymättömät toimijat

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset tilanteet saattavat usein yhteen erilaisia ihmisiä, ja sen seurauksena voi muodostua laajojakin toimintaryhmiä. Irakin sodan vastustus kokosi Suomessa kymmeniätuhansia ihmisiä mielenosoituksiin. Aktiiviset ihmiset eivät seisoo nykyään pelkätään yhden asian takana, vaan toimivat usein yhtä aikaa monella sektorilla, monessa järjestössä, monella tasolla. Oleellista ei ole se, miten toimitaan, vaan että toimitaan.

Nuorten erilaiset vaikuttamis- ja osallistumisfoorumit (mm. nuorisovaltuustot, osallisuus-/vaikuttamisryhmät jne.) lähtevät paikallisten asioiden käsittelystä, mutta voivat toimia ja löytää yhteyksiä myös globaalien ja paikallisten kysymysten välille. Jotkin näistä vaikuttamistavoista ja keinoista ovat järjestäytymättömiä, jotkin järjestäytyvät ajan myötä.

Kansainvälisyyskasvatus valtionhallinnon yhteistyössä

Suomen hallituksen yksi tärkeimmistä globalisaatiokysymyksiin liittyvistä kansainvälisistä kumppanuuksista on **kehityspoliittinen ohjelma**. Linjauksessa painotetaan kansalaistiedotuksen ja -keskustelun tärkeyttä. "Suomen kehityspoliittiset tavoitteet voivat toteutua vain, mikäli myös kansalaiset, kansalaisyhteiskunta ja talouselämä ovat niiden takana. Hallitus kutsuu kaikkia toimijoita mukaan kansalliseen kumppanuuteen kehityspoliittikan toimeenpanemiseksi sekä tukee omalla toiminnallaan niiden osallistumismahdollisuuksia."

Suomen kehityspoliittikan ja -yhteistyön menestyksistä ja vastoinakymisistä tulee linjauksen mukaan tiedottaa avoimesti ja objektiivisesti. Viestinnässä kiinnitetään huomiota vuoro-vaikutukseen eri yhteiskunta- ja sidosryhmien kanssa ja tuetaan suomalaisten mahdollisuutta osallistua kehityspoliittikan koskevaan keskusteluun ja asioiden valmisteluun.

Ulkoasiainministeriön kehityspoliittisella viestinnällä tuetaan kehityspoliittisen ohjelman toteuttamista. Viestinnällä paitsi jaetaan tietoa, myös luodaan ja tuetaan kumppanuuksia ja sitoutetaan yhteiskunnan eri tahoja kehityspoliittikan päämääriin ja toteuttamiseen.

Ulkoasiainministeriö tukee suomalaisten kansalaisjärjestöjen mahdollisuutta osallistua kehityspoliittiseen keskusteluun ja globaalikasvatukseen. Se myöntää avustuksia järjestöjen kotimaiseen tiedotukseen, joka käsittelee kehitysmaita sekä kehitys- ja globaalikysymyksiä.

Ministeriö myös edistää järjestöjen kansainvälisyyskasvatukseen johdonmukaisuutta ja tehokkuutta tukemalla niiden yhteistyö- ja kampanjabanckeita eri kehitysteemoista, kuten vuosittuivatavoitteista ja niiden saavuttamisesta.

Opetusministeriö pyrkii luomaan suotuisat edellytykset koulutukselle, osaamiselle, elinikäiselle oppimiselle, luovuudelle ja kansalaisten sosiaaliselle osallistumiselle sekä hyvinvoinnille. Tuki kansainvälisyyskasvatukselle näkyy muun muassa taloudellisena tukena rauhan työtä tekeville järjestöille sekä monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta edistäville ja rasismia torjuville bankeille. Tämän tuen tarkoituksena on vahvistaa suomalaisväestön myönteistä suhtautumista maahanmuuttajiin, muihin vähemmistöryhmiin sekä suomalaisiin kansallisiin vähemmistöihin, kuten saamelaisiin ja romaneihin.

Opetushallitus valmistelee ja hyväksyy opetussuunnitelmien perusteet, joiden pohjalta laaditaan paikalliset opetussuunnitelmat. Kouluille ja oppilaitoksille suunnattu kehityspoliittinen viestintä on käytännössä tarkoittanut koulujen kansainvälisyyskasvatukseen tukemista.

Opetushallituksen ja ulkoasiainministeriön yhteinen **banke Maailma haasteena** on vuodesta 1999 alkaen järjestänyt koulutustilaisuuksia ja seminaareja opettajille, toteuttanut nuorisotapahtumia oppilaskuntien edustajille ja tuottanut aineistoja kehityskasvatukseen tueksi. Euroopan neuvoston **North-South Centre** toteutti vuonna 2004 arvion kansainvälisyyskasvatukseen tilasta Suomessa. Arvion mukaan **Maailma haasteena -banke** on saavuttanut hyviä tuloksia yhteistyön pienin voimavaroin, sillä kansainvälisyyskasvatukseen tehostamiseen tarvittavat rakenteet ja verkostot toimivat Suomessa hyvin.

Kansainvälisen henkilöväestön keskus CIMIO on opetusministeriön alainen kansainvälisen asioiden asiantuntija- ja palveluorganisaatio. CIMIO tukee eri koulutus- ja rahoitusohjelmien kautta oppilaiden, opiskelijoiden, opetushenkilöstön ja oppilaitosjohtojen kansainvälistymistä ja on yksi työväline oppilaitosten kansainvälisyyskasvatuksessa. **Nonformaalin koulutuksen alueella EU:n Nuorisohjelmaa** kautta tuetaan muun muassa nuorten (15–25-vuotiaat) ryhmätapaamisia ja nuorisaloitteita, joita voidaan tehdä yhteistyössä muun muassa kehitysmaiden kanssa. Opettajaksi opiskelevien ja opettajankouluttajien on mahdollista osal-

listua korkeakoulujen välisiä yhteisprojekteja sekä opiskelija- ja opettajavaihtoon. Esimerkiksi North-South-verkostoyhteistyöohjelman tavoitteena on luoda pysyviä yhteistyösuhteita Suomen ja kehitysmaiden korkeakoulujen välille.

YK:n kasvat-, tiede- ja kulttuurijärjestön Suomen Unesco toimikunta on valtioneuvoston neuvonantava elin. Toimikunnan yhtenä tavoitteena on "edistää poikkipallimaista verkostoitumista ja johdonmukaisuuteen pyrkivää toimintakulttuuria. Toimikunta tukee laajojen asiakokonaisuuksien ja teemojen käsittelyä läpileikkaavasti korostaen eri järjestöjen välistä yhteistyötä."

Resurssit ja voimavarat

Uehokas kehityskasvatus ja -viestintä ovat edellytyksiä luotaessa kansallista tukea kehitysyhteistyötavoitteiden saavuttamiseksi. Jäsenmaiden ja Euroopan unionin tulee toimintasuunnitelmiaan varata tarvittavat resurssit kansainvälisyyskasvatukseen ja viestintään. Komission ja jäsenmaiden tulee kasvattaa kansainvälisyyspanostuksiaan kohti UNDP:n suosittelemaa kolmea prosenttia kehitysyhteistyön kokonaisvaroista.

EU:n jäsenmaiden, parlamentin, komission ja kansalaisyhteiskunnan yhteinen kansainvälisyyskasvatuskonferenssi Brysselissä toukokuussa 2005

EU tulee kiinnittämään erityishuomiota EU-kansalaisten kansainvälisyys- ja kehityskasvatuksen lisäämiseksi.

EU:n komission kehityspoliittinen linjaus 2005, osa II

Tuore mielipidetutkimus (TNS Gallupin talouskysely kesäkuussa 2005) osoittaa kriittistä suhtautumista kehitysyhteistyöhön. Kehitysyhteistyömäärärahojen pienyyteen ei suhtauduta enää yhtä negatiivisesti kuin aikaisemmin. Vain kolmasosa suomalaisista (alle 25-vuotiaista jopa alle sen) haluaa nostaa kehitysyhteistyömäärärahoja nykyisestä 0,4 prosentista. Aikaisemmin jopa 3/4 kannatti määrärahojen suurentamista kohti YK:n 0,7 prosenttia BKT-tavoitetta. Samaisen tutkimuksen mukaan suomalaisten tiedot kehityksasioista ovat väheisiä. Ainoastaan 14 prosenttia suomalaisista oli kuullut YK:n vuosittain asetetuista tavoitteista.

OECD:n erityiskomitea DAC (Development Assistance Committee) suosittelee vuonna 2003 vertaisarviointia Suomen kehitysyhteistyöstä. Vertaisarviointissa kiinnitettiin huomiota siihen, että ulkoasiainministeriön tiedotukseen ja kansainvälisyyskasvatukseen suunnatut määrärahat olivat verraten pienet ja huomattavasti YK:n kehitysohjelman UNDP:n suosituksia pienemmät.

OECD:n tuoreiden tilastojen³ mukaan järjestön kehitysyhteistyökomitean jäsenmaissa käytetään vuosittain yhteensä noin 200 miljoonaa euroa eli 0,26 prosenttia julkisista kehitysyhteistyömäärärahoista (ODA) tiedotukseen, viestintään ja kehityskasvatukseen. Eräiden Suomen kansalta kiinnostavien maiden tilanne on seuraava (tiedot koskevat vuotta 2004, Ruotsin osalta vuotta 2005):

	Osuus ODA:sta (%)	Määrä euroissa / per capita
Belgia	1.79	2.02
Hollanti	1.86	3.96
Itävalta	0.15	0.67
Norja	0.65	2.56 (sis. vain UM:n budjetin)
Ruotsi	0.94	2.29
Saksa	0.18	0.12
Tanska	0.52	1.59
Suomi	0.58	0.59

Taulukko osoittaa, että eräissä maissa euromääräinen summa on suuri, vaikkei prosentuaalinen osuus olekaan kaikkein suurimpia. Tämä kertoo siitä, että kyseisen maan kehitysyhteistyömäärärahat ovat kokonaisuudessaan merkittävät. DAC suositteleekin arvioinnissaan, että Suomi pyrittäisi luoda kehitysyhteistyötiedotukseen/-kasvatukseen strategiaa ja näitä vahvistaa kansalaisten tietämystä Suomen kehitysyhteistyöstä ja sen nauttimasta tuesta.

Euroopan neuvoston yhteydessä toimiva North South Centre (of the Council of Europe, Lissabon), jonka keskeisiä tehtäviä on toimia globaalia tietoisuuden edistämiseksi neuvoston jäsenmaissa, organisoit vuonna Suomen kansainvälisyyskasvatukseen vertaisarvioinnin. Sen tulokset ja suositukset esitettiin vuonna 2004 julkaistussa raportissa. Arvioinnissa kiitetään Suomen kehitysyhteistyön laatua sekä sitä, että sen toteutuksessa ovat mukana erilaiset toimijat viranomaisista kansalaisjärjestöihin. Samalla esitetään, että Suomen hallituksen tulisi laatia kattava kansallinen kansainvälisyyskasvatusta -strategia, jossa olisivat mukana kaikki asianomaiset ministeriöt. Strategian pitäisi kattaa kaikki koulutuksen sektorit lapsista aikuisiin, kansalaisjärjestöt, kansalaisyhteiskunta, nuoret, elinkeinoelämä sekä paikallis- ja alueviranomaiset.

Vertaisarvioinnissa kiinnitetään myös vakavaa huomiota kansainvälisyyskasvatukseen käytettävien määrärahojen riittämättömyyteen. Arvioinnissa esitetään voimakas vetoisuus kansainvälisyyskasvatukseen ja tiedotukseen käytettävien määrärahojen nostamisesta yhteensä prosenttina kehitysyhteistyömäärärahoista vuoteen 2007 mennessä. Pidempiaikaisena tavoitteena viitataan VKE:n kehitysohjelman UNDP:n suositukseen käyttää tiedotukseen ja kehityskasvatukseen kolme prosenttia kehitysyhteistyömäärärahoista.

North-South Centre'n vertaisarvioinnissa ilmaistaan myös huoli siitä, että kehitysyhteistyötä tekevät suomalaiset kansalaisjärjestöt panostavat vaatimattomasti määrärahoja kasvatukseen ja tiedotukseen. Arvioinnin suosittelee erilaisia vapaaehtoisia toimenpiteitä ja julkisen vallan kannustimia tilanteen muuttamiseksi. Myös julkisen kansainvälisyyskasvatustuen kapa-

³ Policy Insights, OECD/DAC, No 13, 2005

vointi ja koordinaatio kaipaa arvioinnin mukaan tehostamista; käytännöllisintä olisi vahvistaa ulkoasiainministeriössä toimivan kehityspoliittisen viestintäyksikön tiedotustukea kansalaisjärjestöille. Samalla korostetaan, että kansalaisyhteiskunnalle suunnattavan tuen prosessit tulisi olla mahdollisimman selkeä, vakaa ja ennustettava. Vertaisarviointi esittää, että kansalaisjärjestöjen kansainvälisyyskasvatukseen ja tiedotukseen alalla tutkittaisiin mahdollisuuksia useampi-vuotiseen rahoitusmekanismiin tai ainakin useampi-vuotiseen suunnitteluun ja varautumiseen.

Laaja ja aktiivinen kansalaismielipiteen tuki on välttämätön edellytys kehityspolitiikan jatkuvuudelle ja onnistumiselle. Se edellyttää viestintältä ja valistustoiminnalta paljon. Tavoite tulisi asettaa siten, että kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyötiedotusmäärärahat lisääntyisivät nyt kuin järjestöjen henkilömäärärahat ovat nousussa.

Asiaa voidaan tarkastella myös laajemmasta perspektiivistä: mikä on ulkoasiainministeriön tiedotukseen ja kansainvälisyyskasvatukseen käytettävien varojen osuus niin kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön kokonaisuudesta kuin koko kehitysyhteistyömäärärahabasta? Kansalaisjärjestöjen tiedotustukeen osoitettujen määrärahojen lisäksi ulkoasiainministeriö käyttää suuria summia samaan verran varoja muuhun kehityspolitiikkaan liittyvään tiedotukseen ja kasvatukseen.

Euroopan neuvoston North-South Centre'n edellä mainitussa raportissa todetaan ulkoasiainministeriön antamien tietojien perusteella, että Suomessa on vuosina 2002–2004 käytetty julkisesta kehitysyhteistyöstä ODA:sta kehitystiedotukseen ja -kasvatukseen yhteensä seuraavat prosenttiosuudet: 0,69 % vuonna 2003, 0,64 % vuonna 2004 ja 0,54 % vuonna 2005. Arvioinnin esitys määrärahojen lisäämiseksi yhden prosentin tasolle vuonna 2007 merkitsisi siis kehitystiedotus- ja kasvatuseränsä kaksinkertaistamista noin viiteen miljoonaan euroon.

Vertaisarviointi painottaa hallintoalojen yhteistyön tärkeyttä ja ehdottaa säännöllisen koordinoitijärjestelmän luomista tiedonkulun ja yhteistyön varmistamiseksi.

Arvioinnissa suositellaan, että ulkoasiainministeriön ja Opetushallituksen yhteinen Maa-Ilma haasteena -kansainvälisyyspanketti kehitetään ja resursoidaan paremmiksi, jotta se voisi toimia eri hallintoalojen formaalisen sektorin yhteisenä kansainvälisyyspankkeena ja vauhdittaa opettajien ja koulujen kansainvälisyyskasvatusta.

Kansainvälisyyskasvatusta ja monikulttuurispankkeita tuetaan monien ministeriöiden ja hallintoalojen kautta. Riittävät määrärahat ja hyvä koordinaatio antavat kansainvälisyystoiminnalle jatkuvuutta ja tuloksellisuutta.

Kansainvälisyyskasvatus ei ole ainoastaan aseiden muokkausta lisääntyvien kehitysyhteistyöpanostuksien puolesta. Koulutuksen näkökulmasta kansainvälisyyskasvatus on hyvän koulutuksen perusta ja Suomessa asuvien oikeus.

Kansainvälisyyskasvatuksen taustaa

Suomella on pitkä kokemus kansainvälisistä yhteyksistä ja yhteistyöstä. Globaalin tiedostamisen juuret ulottuvat jo 1800-luvun loppupuoliskolle, jolloin ensimmäiset suomalaiset lähetystyöntekijät kirjoittivat työstään ja lähettivät suomalaisten luettavaksi kuvauksia eteläisestä Afrikasta Ambomaalta. Kuvaa maailmasta ja kehitysmaista laajeni 1960- ja 1970-luvuilla, kun alettiin puhua kehitysmaiden auttamisesta ja kansainvälisestä solidaarisuudesta. Samaa aikaa luotiin pohja suomalaiselle kehitysyhteistyölle ja sen poliittiselle perustelulle. Kansainvälisyyskasvatus otettiin koulujen opetussuunnitelmiin ja siitä tuli osa uutta peruskoulua.

Koulujen ja oppilaitosten kansainvälisyyskasvatus on saanut aktiivista tukea Opetushallitukselta, ulkoasiainministeriöltä, Unesco-toimikunnalta ja erilaisilta kansalaisjärjestöiltä. Käy-

tasolla se on tarkoittanut pedagogisten aineistojen tuottamista, elokuva- ja videotuotantoa, erilaisia projekteja ja kampaajoita sekä koulutustilaisuuksien järjestämistä opettajille.

Unescon ASP (Associated Schools project) -kouluverkosto Suomessa on toiminnut kansainvälisyyskasvatukseen uranuurtajana. Tätä pilottiryhmää tehtävää on ollut toteuttaa ja kehittää kansainvälisyyskasvatusta Unescon suositusten pohjalta. Suomessa Unesco-koulutoimintaa on ollut 1950-luvun lopusta lähtien. Nykyään verkkoonsa kuuluvia oppilaitoksia on maassamme 64. Suomen Unesco-toimikunnan aloitteesta syntyneeseen Itämeri-projektiin kuuluvat kaikki Itämeren ympärysmaat.

1970-luvun kansainvälisyyskasvatus sai osansa politisoituneesta ilmapiiristä ja kantoi pitkään vasemmistopoliittista leimaa. Muutokset maailmalla 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla toivat kuitenkin mukaan uusia yhteisesti hyväksytyjä teemoja, joita olivat ihmisoikeudet, kestävä kehitys, suvaitsevaisuus, kansainvälinen turvallisuus ja lopulta globalisaatioon liittyvät kysymykset.

1990-luvun lama voidaan nähdä yhtenä niin kehitysyhteistyön kuin kansainvälisyyskasvatukseenkin käännekohtana. Kehitysyhteistyön rajut leikkaukset ja julkisen sektorin säästöohjelman myötä alkaen hyvinvoituyhteiskunnan rapautumisen tarjosivat kansainvälisyyskasvatukselle uuden perspektiivin: oli aika oppia omaan yhteiskuntaan kriittistä reflektiota. Kansalaisyhteiskunnan perusteista ja kansalaisvaikuttamisesta alettiin puhua vakavasti. Kansainvälisyyskasvatus toi tähän keskusteluun mukaan ajatuksen globaalista kansalaisyhteiskunnasta ja siihen vaikuttamisesta.

Suomen liittyminen 1989 Euroopan neuvoston jäseneksi ja 1995 Euroopan unioniin merkitsivät väkikulman muutosta. Koko 1990-luvun ja 2000-luvun alku kansainvälisyyskasvatus pysyi Eurooppa-teemojen varjossa. Kansainvälisyys nähtiin ja miellettiin eurooppalaisuudeksi, ja monille Eurooppa oli yhtä kuin Euroopan unioni. Meidän kiinnostus maailmanlaajuisiin kysymyksiin alkoi jälleen herätä Viron huippukokouksen myötä vuosittuhammen vaihteessa. Kokouksessa allekirjoitettu vuosittuhammentulistus ja sen pohjalta laaditut vuosittuhammentavoitteet tarjosivat uutta sisältöä myös kansainvälisyyskasvatukseen. Vuosittuhammen kehitystavoitteet astoivat myös kansalaisjärjestöjen tekemälle kansalaistiedottamiselle ja -valistukselle uutta väkikulmaa. Vmmärrettäin, että vuosittuhammentavoitteita ei voitaisi saavuttaa ilman eri maiden kansalaisten vahvaa tukea omille kansallisille poavistuksille ja taloudelliselle satsaukselle.

Maahanmuuton lisääntyessä 1990-luvun alusta lähtien kansainvälisyys alkoi näkyä selvemmin myös suomalaisessa katukuvassa. Maahanmuuttajien ja suomalaisten välisistä konflikteista uutisoitiin ja kirjoitettiin. Tarve suvaitsevaisuuden lisäämiseen ja syrjimään torjuntaan voimistui. Kansainvälisyyskasvatuksen tehtäväksi vahvistui toisaalta kulttuurien välisen ymmärtämyksen lisääminen, toisaalta omien ennakkoluulojen tiedostaminen ja asenteiden muuttaminen. Väitellen on rohjettu ilmaista myös se, ettei kaikkia perinteisiä tapoja – omia tai maahanmuuttajien – tarvitse hyväksyä. Kansainvälisyyskasvatuksen haasteet moninkertaistuiivat New Yorkissa 11.9.2001 tapahtuneen terrori-iskun jälkeen: aseotteet muslimeja ja islamilaisia valtioita kohtaan kovenivat, eikä uuelma yhteisestä maailmasta ollut enää itsestään selvä.

Tämän päivän Suomessa voidaan nähdä suvaitaus, jossa ihmiset näkevät itsensä kansalaisina globaalissa maailmassa. Maailmansuomalaisten turvallisuus ymmärretään kansainvälisen talouden sekä sen sosiaalisen ja ekologisen seurausten tasapainona.

Kansainvälisyyskasvatuksen haasteet ovat yhä suuremmat. Sen tulisi ulottua yleisivistävää koulutuksesta ammatilliseen koulutukseen, korkeakoulutukseen, työelämään, opettajien ja kasvattajien perus- ja täydennyskoulutukseen sekä kaikkeen muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan.

Käsitteenmäärittelyä ja käsitteiden takana olevia arvoja

Kansainvälisyyskasvatus näyttäytyy aina hiukan eri tavoin sen mukaan, kehen näkökulmasta sitä tarkastellaan. Käytetyt käsitteet ovat usein päällekkäisiä, eikä niihin pidäkään subtautua liian kategorisesti. Siksi käsitteelle ei ole tässäköönsä yhteydessä yritetty löytää yksiselitteistä määritelmää.

Kaikkissa lähestymistavoissa korostetaan kuitenkin kokonaiskuvaan tärkeyttä ja monitieteisen tarkastelun ulottamista kansainväliseen, kansalliseen, alueelliseen ja paikalliseen näkökulmaan. Yleisesti voidaan sanoa myös, ettei kansainvälisyyskasvatus ole mitenkään nopeaa ajan haasteisiin vastaamista ja reagoimista, vaan se suuntaa pitkäjänteiseen ja tavoitteelliseen hyvän tulevaisuuden rakentamiseen.

Arvopohja Unescolta

Pohja kansainvälisyyskasvatukselle luotiin Unescon perustamisasiakirjassa (Unesco Charter 1945), jossa järjestön tehtäväksi kirjattiin "myötävaikuttaa rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen edistämällä kansojen välistä yhteistyötä kasvatukseen, tieteen ja kulttuuria avulla - -". Unescon lisäksi YK ja sen muut järjestöt ovat vedonneet kasvatukseen ratkaisevaan merkitykseen esille tuomiensa asia-yyötien selvittämisessä muissakin konferenssiensa päätössiakirjoissa, suosituksissa, julistuksissa, julkilausumissa ja sopimuksissa.

Yksi tärkeimmistä Unescon kansainvälisyyskasvatusta koskevista asiakirjoista on Kasvatus kansainväliseen ymmärrykseen, yhteistyöhön ja rauhaan sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien opetusta koskeva suositus (1974).

Vuoden 1974 suositus heijastavat kansainvälisyyskasvatuksen arvopohjaa:

- kansainvälinen ja maailmanlaajuinen tarkastelutapa koulutuksen kaikilla tasoilla ja kaikissa sen muodoissa
- ymmärtämys ja kunnioitus kaikkia kansoja, niiden kulttuureja, sivistystä, arvoja ja elämäntapaa kohtaan, mukaan lukien omaa maan etuiset kulttuurit ja toisten kansakuntien kulttuurit
- tietoisuus yhä lisääntyvästä maailmanlaajuisesta riippuvuudesta kansojen ja kansakuntien välillä
- kyky kommunikoida toisten kanssa
- tietoisuus niistä oikeuksista ja velvollisuuksista, joita yksilöillä, yhteiskunnallisilla ryhmillä ja kansoilla on toisiaan kohtaan
- kansainvälisen solidaarisuuden ja yhteistyön välttämättömyyden ymmärtäminen
- yksilön valmius osallistua yhteisönsä, maansa ja koko maailman ongelmien ratkaisuun.

Samankaltaiset tavoitteet löytyvät myös uudemmissa asiakirjoista: Rauhan-, ihmisoikeus- ja demokratiakasvatukseen yhteiset perusteet ja julistus kasvatuksesta rauhaan, ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja demokratiaan (1995), Unescon suvaitsevuuutta koskevien periaatteiden julistus ja YK:n suvaitsevuuuden tiedotusvuotta koskeva toimintasuunnitelma (1995) sekä Unescon rauhan kulttuuria vuotta 2000 koskeva julistus ja sitä koskeva toimintaohjelma (1999). YK:n vuosituhattajulistus puolestaan on uusintanut kansainvälisyyskasvatukseen sisältöjen kehittämistä.

Suosituksista nousevat kansainvälisyyskasvatukseen eri osa-alueet, kuten rauhankasvatus, kulttuurikasvatus, ihmisoikeuskasvatus, kehityskasvatus, demokratiakasvatus ja suvaitsevaisuuskasvatus. Vaikka mediakasvatus ei suoraan kuulu tähän luetteloon, on sillä oleellinen asema kansainvälisyyskasvatuksessa: se opettaa katsomaan tekstien, kuvien ja muiden viestien ja visioiden taakse. Ympäristökasvatus taas nähdään itsenäisenä kasvatuksen alueena, jolla on omat suosituksensa ja tavoiteohjelmaansa, vaikka kansainvälisyyskasvatuksessa puhutaankin ekologisesta vastuusta ja kestävästä kehityksestä.

Moniulotteinen termi

Eri kielialueilla kansainvälisyyskasvatuksesta käytetyillä ilmaisuilla on myös sisällöllisiä eroja. Saksan kielessä käytetään ilmaisua *Erziehung zu der internationalen Verständigung* (kasvatus kansainväliseen ymmärtämiseen), kun taas ruotsin kielessä tunnetaan ilmaisut *internationaliserad undervisning* (kansainvälistävä opetus), *fostran till världmedborgaransvar* (kasvatus maailmakansalaisen vastuuseen) ja *undervisning om internationell förståelse* (opetusta kansainväliseen ymmärtämiseen). *Global education* (globaali kasvatus) on lähtöisin Yhdysvalloista, kun taas *international education* (kansainvälisyyskasvatus), *education for international co-operation* (kasvatus kansainväliseen yhteistyöhön) ja *education for world citizenship* (kasvatus maailmakansalaisuuteen) ovat lähinnä eurooppalaista alkuperää.

YK:n bengen mukaisessa kansainvälisyyskasvatuksessa on Unescon rooli ollut merkittävä sisältöjen määrittelijänä. Sen raporteissa esiintyviä kansainvälisyyskasvatukseen liittyviä käsitteitä ovat olleet muun muassa *human rights education*, *development education*, *peace and disarmament education* ja *multicultural/intercultural education*. Sen lisäksi siihen on yhdistetty sellaisia sisältöalueita kuin tasa-arvokasvatus, suvaitsevaisuuskasvatus, demokratiakasvatus, ympäristökasvatus ja mediakasvatus.

Erilaiset kansainvälisyyskasvatukseen riippalle nousseet käsitteet ovat syntyneet korostamaan jotakin tiettyä osa-aluetta (esim. ihmisoikeudet tai suvaitsevaisuus) tai poliittista painotusta (kansalaisten tuen lisääminen kehitysyhteistyölle). Termiä *kehityskasvatus* (*Development Education*) alkoivat ensin käyttää kansalaisjärjestöt, jotka korostivat toiminnassaan kehitysyhteistyötä ja solidaarisuutta maailman köyhiä kohtaa. Samaa termiä ovat suosineet myös kehitysyhteistyöviranomaiset.

UNICEF lanseerasi vuonna 1995 kehityskasvatusta tukevan ohjelman (*Education for Development*), jonka tavoitteena on kasvattaa nuoria omaksumaan tietyt tiedot, taidot sekä asenteet ja arvot, joiden avulla muutoksen ja kehityksen hallinta ja ymmärtäminen olisi mahdollista. Ohjelma keskittyy viiteen läpileikkaavaan teemaan: keskinäisen riippuvuus, mielikuvat ja käsitykset, yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus, konfliktit ja niiden ratkaisut, muutos ja tulevaisuus. Kansainvälisyyskasvatus nähdään ohjelmassa kolmiportaaisena oppimisprosessina. Ensimmäinen vaihe on tutkimista, selvittämistä ja asioihin syvenymistä. Siinä perehdytään eri teemoihin ja tarkastellaan niitä eri näkökulmista. Tutkimusvaihetta seuraa oman kannan ottaminen tutkittuun teemaan. Kolmannessa vaiheessa toimitaan oman vahvistukseen

vakaumuksen mukaisesti. Toimintana on luonnollinen seuraus henkilökohtaisen kannan ottamisesta.

Maastrichtin kansainvälisyyskasvatukseen julistus (2002) nosti kansainvälisyyskasvatukseen ja kehityskasvatukseen uudella tavalla eurooppalaiselle agendalle: kaikille Euroopan maille suositeltiin sitoa kansainvälisyyskasvatukseen ottamista osaksi kehitysyhteistyötä. Samassa yhteydessä Euroopan neuvoston **North-South Centre** määritteli kansainvälisyyskasvatukseen (Global Education):

"Kansainvälisyyskasvatukseen tehtävä on avata ihmisten silmät ja mieli maailman erilaisille todellisuuksille ja herättää ihmisissä halu rakentaa oikeudemukaisempaa, tasa-arvoisempaa ja ihmisoikeuksia kunnioittavampaa maailmaa."

North-South Centre'n määritelmässä kansainvälisyyskasvatukseen kuuluvat kehityskasvatus, ihmisoikeuskasvatus, kasvatus kestävään kehitykseen, kasvatus rauhaan ja konfliktien ratkaisua sekä kasvatus monikulttuurisuuteen.

Suomalainen kansainvälisyyskasvatus soikkuroituu käsitteellisesti sekä Unescon kansainvälisyyskasvatukseen että Euroopan neuvoston ihmisoikeus- ja demokratiakasvatukseen. Avainsanoja ovat tällöin muun muassa kehitysyhteistyö, köyhyyden väheneminen, ihmisoikeudet, oikeudemukaisuus, rauha ja konfliktien ehkäisy, maapallon kulttuurien tuntemus, kestävä kehitys ja globaali kumppanuus.

Kouluballituksen julkaiseman peruskoulun opetuksen oppaan (1988) kohdassa **Kansainvälisyyskasvatus** käsite määriteltiin peruskoulun kasvatus- ja toimintaperiaatteeksi, joka rakentuu sisällöllisesti kansainvälisen ymmärtämisen, yhteistyön ja rauhan edistämisestä ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Opetussuunnitelmassa todettiinkin, että kansainvälisyyskasvatus on keskeinen osa koulun eettistä kasvatusa. Se on ennen kaikkea oppilaiden kasvamista maailmanlaajuisista yhteisvastuuta aktiivisesti kantaviksi kansalaisiksi.

Kouluissa, jotka ilmoittavat profiloituneensa kansainvälisyyskasvatukseen, voi huomata suuria eroja siitä, mitä sillä tarkoitetaan. Toiset kiinnittävät erityistä huomiota **Robjoismaihin** ja Eurooppaan, toiset taas lähtevät globaalista viitekehyksestä. Painotukset vaihtelevat alueiden mukaan, mutta myös tavoiteltavien taitojen ja tietojen suhteen. Painotuksissa ja painotuksissa näkyvät myös aikakausi sekä sen arvot ja ajattelutapa.

Määrittelyssä ja toteutuksessa on ennen kaikkea pidettävä mielessä kansainvälisyyskasvatukseen arvot, sillä ne ratkaisevat kasvatuksen suunnan. **Kansainvälistyminen** sinänsä on neutraali käsite, joka kuvaa monikulttuurisen yhteiskunnan muutosta ja yhteyksiä. Se voi ilmiönä saada monenlaisia sisältöjä eikä sinänsä takaa toimintaa ihmisten hyvinvointia, oikeudemukaisuuden ja kestävään kehitykseen puolesta ellei siihen yhdisty myös eettinen vastuu.

Kansainvälistymiseen liittyy uusia haasteita, mutta myös mahdollisuuksia. Kasvatukseen ja erityisesti kansainvälisyyskasvatukseen tehtävänä on vastata näihin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Kasvatus on tavoitteellista toimintaa, jota ohjaa visio hyvästä elämästä ja paremmasta tulevaisuudesta. Tässä strategiassa on pyritty hahmottamaan tätä visiota ja niitä monipuolisia toimenpiteitä, joita kansainvälisyyskasvatukseen eri muodot ja menetelmät tarjoavat. **Kansainvälisyyskasvatukseen** arvot muodostavat sen kompassin, joka liittyy yhteen ja ohjaa näitä toimintoja.

Linkejä kansainvälisyyskasvatukseen ja vuosituhannen kehitystavoitteisiin

- Ulkoasiainministeriön kehityspoliittisilta verkkosivuilta löytyy hyvät perustiedot vuosituhannen kehitystavoitteista ja esim. köyhyydestä. Sivuilta löytyy myös muuta koulujen kansainvälisyyskasvatusta tukevaa aineistoa. <http://global.finland.fi>
- YK-liiton sivustolle on koottu kattavat tiedot vuosituhattajulistuksesta sekä sen tavoitteista. Sivustolta löytyy kouluille suunniteltu osio vuosituhattavoitteista. <http://www.ykliitto.fi>
- Järjestöjen kansainvälisyyskasvatus -verkosto tukee erityisesti kansalaisjärjestöjen tekemää kansainvälisyyskasvatusta. <http://www.kansainvalisyyskasvatus.net>
- UNDP:n (YK:n kehitysohjelma) pohjoismaiden toimisto Kööpenhaminassa ylläpitää suomenkielistä sivustoa kehityskysymyksistä ja vuosituhattavoitteista. Sivusto palvelee myös koulujen ja oppilaitosten kansainvälisyyskasvatusta. <http://www.undp.fi>
- Suomen pakolaisavun sivut tarkastelevat samaa teemaa erityisesti pakolaisuuden näkökulmasta. Sivuston kautta voi tilata nuorille suunnatun Vuosituhattavoitteet ja pakolaisuus -lehden. <http://www.pakolaisapu.fi/>
- Väestöliiton sivusto tarjoaa näkökulman seksuaaliterveyteen ja äitien asemaan kehitysmaissa. Sivuston kautta voi tilata maksutonta aineistoa kouluissa tapahtuvan projektityöskentelyn tueksi. <http://www.vaestoliitto.fi>
- Tee köyhyydestä historiaa -kampanjan sivuilla pohditaan oikeudenmukaisen kaupan, kehitysyhteistyön ja kehitysmaiden velkojen anteeksiantamisen vaikutusta köyhyyden vähentämiseen. <http://www.makepovertyhistory.fi>
- Opetushallituksen sivustolta löytyy monia kansainvälisyyskasvatukseen liittyviä osioita. Maailma haasteena -osiosta löytyy hyvä linkkilista vuosituhannen kehitystavoitteisiin sekä ehdotuksia teemaa käsittelevistä aineistoista. <http://www.edu.fi>
- Liikunnan kehitysyhteistyö Liike ry:n sivustolla kansainvälisyyskasvatusta tarkastellaan mm. terveystyö- ja liikuntakasvatuksen näkökulmasta <http://www.liike.fi/kvk/>
- Kirkon Ulkomaanavun työssä kansainvälisyyskasvatuksen muotoja ovat mm. Toivon torstai -koulutuspäivät, Toivon ketju -vierailut, aineistotuotanto ja vuosittain järjestettävä Kirkkojen kansainvälinen vastuuviikko. <http://www.kua.fi>
- Maailma.netin portaalisivustolla listataan mm. kansainvälisyyskasvatukseen liittyviä ajankohtaisia uutisia, aineistoja ja teemoja. <http://fi.oneworld.net/>
- Kehityskaatoimittajien yhdistys Maailman sivu ry ylläpitää kehitysmaita koskevaa journalismia edistävää sivustoa. Sivusto palvelee hyvin sekä kansainvälisyys- että mediakasvatuksen tarpeita. <http://www.maailmansivu.fi/>
- Suomen UNESCO -toimikunta koordinoi mm. UNESCO -kouluverkoston (ASPnet) kansainvälisyyskasvatusta. Lisätietoja löytyy Opetusministeriön UNESCO -toimikunnan sivuilta. <http://www.minedu.fi/opm/unesco/index.html>

- Plan Suomi Säätiön verkkosivuilta löytyy tietoa mm. lapsikeskeisestä kehitysyhteistyöstä, kummitoiminnasta ja lapsen oikeuksista <http://www.plan.fi>
- Lasten osallistumismahdollisuuksista ja kansainvälisyyskasvatuksesta myös Planin lastenhallituksen omilta nettisivuilta www.plan.fi/lastenhallitus/
- Mannerheimin Lastensuojelu Liitto toteuttaa yhdessä OPH:n ja Poliisin kanssa Koulurauhaohjelmaa, minkä yksi teema on erilaisuuden hyväksyminen. Materiaalit kouluille ja kasvattajille löytyvät <http://www.mll.fi/> koulurauha alta.
- Muita lapsijärjestöjä www.unicef.fi; www.pela.fi
- Suomen UNICEF tuottaa peruskoulujen, lukiodien ja ammattioppilaitosten käyttöön opettajille kansainvälisyyskasvatusmateriaalia oppitunneille käytettäväksi liittyen lapsen oikeuksista ja kehityskysymyksistä. www.unicef.fi

Ulkomaisia yhteyksiä:

- www.globaldimension.org.uk
- www.georaphy.org.uk
- http://www.coe.int/T/E/North-South_Centre
- www.deeep.org
- www.concordeurope.org
- <http://www.campaignforeducation.org>
- <http://www.dea.org.uk/>

European Conference on Public Awareness and Development Education for North-South Solidarity: Recommendations. Brussels, 18-20 May 2005

A. As part of an ongoing debate, participants from national, European and international administrations, non-governmental organisations and other actors of civil society, together with members of different media, took part in a conference on public awareness and development education for North-South solidarity in Brussels on 19/20 May 2005.

B. The participants, meeting in both plenary and specific working group sessions, have drawn up the following recommendations. Further specific proposals and suggestions from different participants are outlined in the conference papers.

1. The renewed commitment by the European Union and the member states to increase ODA levels adequately for 2010 and the achievement by 2015 of the level of 0.7% by most, as advanced by the United Nations in 1970, should be welcomed and propagated as widely as possible throughout the Union. Effective development education and awareness raising are essential conditions to mobilise support to reach these targets.
2. Noting that the assistance provided is a question of finance, effectiveness and quality, as well as sustainable development, the Millennium Development Goals should be included as a major facet of public awareness and development education activities throughout the Union.
3. Comprehensive and coherent development education and awareness raising strategies should be designed or reviewed at both national and European levels. The relevant authorities should ensure that these strategies are fully integrated into their development and education policies. This will require close cooperation with NGOs and other relevant civil society organisations.
4. Awareness-raising and development education should be integrated into the curricula of the formal and informal educational systems throughout the current and future members of the Union. Such programmes, aimed at all levels and ages of society, are necessary to foster the greatest possible North-South solidarity.
5. National and European authorities should ensure there is adequate funding for development education and awareness-raising in their planning. It is proposed that the European Commission and Member states move towards or beyond a figure of 3% of ODA, as proposed in a UNDP Report. This increase in funding implies the necessary quality, efficiency and effectiveness of development education and awareness raising activities.

6. As part of the overall need to raise both quality and efficiency, best practices should be actively encouraged and supported, particularly between Member states but also internationally. Ongoing coordination and cooperation, learning from past experiences at the widest possible level, are therefore essential to ensure coherence and maximise effectiveness.
7. It should be stressed that both awareness-raising and development education are distinct from publicity and fundraising. Equally development education and awareness raising activities should be rooted in the realities of Northern societies and take into account the interdependency between North and South as well as the need for policy coherence in the North.
8. Assistance towards achieving effective development education and awareness raising in new Member States should be provided. In order to enable new and future Member States to access EU funding for development education and awareness raising, current thresholds on financial capacity requirements and eligibility criteria should be adapted in their favour.
9. Recognising that international development cooperation issues were not properly discussed in the course of the last accession rounds, further rounds should address it in a much more proactive way. In the case of the new Member States and acceding countries, ad hoc development education and awareness-raising activities should partly make up for the lost opportunities.
10. The contribution of national and local authorities, parliamentarians, NGOs and other civil society actors in North-South cooperation should be strengthened with a view to boosting capacity, awareness and commitment in the current and future Union, as well as outside.
11. Emphasis should be given to how, following natural or man-made catastrophes, there is a process of linking relief to provide initial stability, rehabilitation and development which should be on a sustainable and environmentally friendly basis.
12. A comprehensive press strategy for North-South solidarity should cover the broad range of existing media but focus on channels with the widest coverage where resources are limited. Development and humanitarian actors should make more efforts to provide useful, clear and appealing material and opportunities to journalists to enable them to offer independent and accurate information on North-South issues. The press has a fundamental role in preventing crises becoming forgotten both by governments and European civil society and should be recognised as a development actor.
13. Images and articles are best if they respect the dignity, beliefs and traditions of the peoples of the "South" in their presentation.
14. Monitoring and evaluation of humanitarian and development programmes must therefore cover not only the effect in the field but also the evolution of public perception in the North and the South of the progress accomplished. Building on existing experiences, increased efforts have to be made to improve monitoring and evaluation of development education and awareness raising activities in order to systematically enhance their overall relevance, efficiency and effectiveness.

15. It is proposed that the recommendations of this Conference, particularly those pertaining to the role and place of development education and awareness raising, be integrated into the new EU Development Policy Statement before its adoption and coherently translated in other relevant policy processes and instruments.
16. A group of representative stakeholders be established, following this conference, in order to ensure the follow-up of the outcomes of this Conference throughout the current and future Union. This representative group should also be aware of the need for accountability - in the widest sense - and appropriate evaluation of what is a long term process of improving North-South solidarity. It would then organise further meetings and discussions as appropriate. In this context, it particularly welcomes the offer of the Chairman of the Development Committee of the European Parliament to draw up a report on the matter.

C. While these recommendations are addressed above all to the representatives of the European Parliament, the European Council, the European Commission, as well as the national authorities at the conference, they are also directed to all members of society, individuals and organisations who are able to increase awareness of and strengthen North-South solidarity in all its aspects.

D. The participants note with pleasure that certain authorities are already actively pursuing these goals. The recent communication of the Commission to the Council and the organisation of this conference by the European Commission and the Belgian authorities are recent positive examples.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-485-079-6 (nid.)

ISBN 952-485-080-X (pdf)

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino

PL 4 (Vuorikatu 3)

00014 Helsingin Yliopisto

puhelin (09) 7010 2363

faksi (09) 7010 2374

books@yopaino.helsinki.fi

www.yliopistopaino.helsinki.fi